

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Etnické složení obyvatel Bulharské republiky
Politická mobilizace vybraných etnických menšin

Bc. Lenka Bulínová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Etnické složení obyvatel Bulharské republiky

Politická mobilizace vybraných etnických menšin

Bc. Lenka Bulínová

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

OBSAH

1. SEZNAM ZKRATEK.....	3
2. ÚVOD.....	4
3. TEORETICKÁ ČÁST	7
3. 1. Nacionalismus.....	7
3. 2. Etnické menšiny v jihovýchodní Evropě.....	8
4. VÝVOJ BULHARSKÉHO OSÍDLENÍ	13
4. 1. Prvotní osídlení Bulharska.....	13
4. 2. Bulharský stát pod Osmanskou říší	15
4. 3. Vznik novodobého Bulharska	18
4. 4. První polovina 20. století v Bulharsku.....	19
4. 5. Doba komunismu a postavení etnických menšin.....	21
5. ETNICKÉ MENŠINY V BULHARSKU.....	24
5. 1. Bulharský etnický model.....	25
5. 2. Bulharská ústava z roku 1991	29
5. 3. Významné politické strany Bulharska	32
5. 3. 1. Bulharská socialistická strana	32
5. 3. 2. Svaz demokratických sil	33
5. 3. 3. Národní hnutí Simeona II.....	33
5. 3. 4. Občané za evropský rozvoj Bulharska	34
5. 3. 5. Ataka	35
6. POLITICKÁ ÚČAST ETNICKÝCH MENŠIN	39
6. 1. Turci.....	39
6. 1. 1. Hnutí za práva a svobody.....	42
6. 2. Romové.....	46
6. 2. 1. Romské politické strany.....	49

6. 3. Makedonci	53
6. 3. 1. SMO-Ilinden PIRIN.....	55
6. 4. Pomaci	58
6. 4. 1. Politická účast Pomaků	60
7. ZÁVĚR	62
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
8. 1. Literární zdroje	65
8. 2. Internetové zdroje	72
9. RESUMÉ	74
9. 1. Summary	74
9. 2. Резюме	75
10. PŘÍLOHY	76
10. 1. Příloha č. 1	76
10. 2. Příloha č. 2.....	77
10. 3. Příloha č. 3.....	78
10. 4. Příloha č. 4.....	79

1. SEZNAM ZKRATEK

BEM – Bulharský etnický model

BSS – Bulharská socialistická strana

EP – Evropský parlament

HPS – Hnutí za práva a svobody

NHSP – Národní hnutí pro stabilitu a pokrok

OERB – Občané za evropský rozvoj Bulharska

OSN – Organizace spojených národů

SDS – Svaz demokratických sil

SMO-Ilinden – Spojená makedonská organizace

SMO-Ilinden PIRIN – Spojená makedonská organizace-Ilinden PIRIN

2. ÚVOD

Bulharsko je stát nacházející se v jihovýchodní části Evropy na Balkánském poloostrově, v němž žije přes sedm milionů obyvatel. Diplomová práce nese název *Etnické složení obyvatel Bulharské republiky*. Z hlediska etnického složení obyvatel patří Bulharsko mezi nejrozmanitější státy Evropy. Etnické menšiny tvoří 15 % z celkového počtu bulharského obyvatelstva a jak uvádí podnázev *Politická mobilizace vybraných etnických menšin*, v práci jsou sledovány pouze některé minority. Zkoumanými menšinami jsou turecká, romská, makedonská a pomacká.

Cílem diplomové práce je analyzovat vývoj etnických menšin v Bulharsku po pádu komunistického režimu a hlavním předmětem výzkumu je úsilí menšin o větší vliv na politickém systému a zvýšení možností jejich rozhodování. Práce vychází ze základní hypotézy, která předpokládá, že etnické menšiny se po vzniku demokratického režimu více mobilizují a snaží se prosadit své politické ambice a požadavky. Tuto hypotézu se pokusíme potvrdit či vyvrátit na příkladech čtyř etnických menšin – turecké, romské, makedonské a pomacké.

Diplomová práce je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly. První část práce je teoretická a zabývá se vymezením významných pojmů, které budou v práci dále používány. Nejprve se věnuje nacionalismu a poté obecnému chápání etnických menšin se zaměřením na region jihovýchodní Evropy.

Druhá kapitola sleduje historický vývoj osídlení na území dnešního Bulharska a klade důraz na vztah státu vůči etnickým menšinám. Kromě toho poukazuje na změny osídlení od příchodu prvotních kmenů, přes nadvládu Osmanské říše, až po pád komunistického režimu v roce 1989.

Třetí kapitola diplomové práce se soustředí na analýzu vývoje Bulharska po roce 1990 a podrobně popisuje vztah státu k etnickým menšinám. Po pádu komunistického režimu byla přijata nová ústava a rozbor některých důležitých článků je uveden v této části práce. Součástí této kapitoly jsou uvedeny také nejdůležitější politické strany podílející se na bulharské vládě.

Poslední kapitola se věnuje politické participaci etnických menšin a rozebírá jednotlivé etnické skupiny. Nejprve se zaměřuje na tureckou část obyvatelstva, kterou výrazně podporuje politická strana Hnutí za práva a svobody, jenž si postupně získávalo důvěru obyvatel a podařilo se mu několikrát vstoupit i do vládní koalice. Druhou nejpočetnější etnickou menšinou v Bulharsku jsou Romové a také jejich politickou účast popisuje jedna z podkapitol. Práce se dále zaměřuje i na makedonskou menšinou a problematikou vzniku makedonské strany SMO-Ilinden Pirin. Poslední sledovanou minoritou jsou bulharští muslimové, tzv. Pomaci.

Literatura použitá v diplomové práci je založena zejména na sekundárních zdrojích a to od zahraničních autorů. Práce vychází především z bulharských a z anglosaských zdrojů. Velkou část knih a článků jsem získala během svého měsíčního studijního pobytu v Bulharsku, který jsem uskutečnila na podzim roku 2011 v rámci programu Free Movers. Pro dotvoření komplexního obrazu tématu jsou v práci dále použity internetové zdroje. Primárním pramenem jsou konkrétní data o obyvatelích vycházející z posledního sčítání lidu provedeného v Bulharsku k 1. únoru 2011. Závěrečná část práce věnující se politickým stranám, využívá údaje a výsledky jednotlivých parlamentních voleb nebo voleb do Evropského parlamentu. Z těchto dat byly následně vytvořeny tabulky a grafy, jenž jsou jako příloha uvedeny v diplomové práci.

Na závěr je potřeba zmínit poznámku ohledně transliterace. V diplomové práci jsou použity bulharské názvy a zdroje. Bulharské termíny jsou přeloženy do češtiny a originální názvy spolu s transliterací jsou uvedeny v poznámce pod čarou. Transliterace z cyrilice do latinky odpovídá českému přepisu. Například písmena „Ч“, „Ш“, „Ж“ jsou převedena jako „č“, „š“, „ž“.

3. TEORETICKÁ ČÁST

3. 1. Nacionalismus

Přesné vymezení pojmu nacionalismus je poměrně problematické a nelze určit jednu jasnou definici tohoto výrazu. Během minulého století získal nacionalismus mnoho podob a významů, podle Smitha je nejvýznamnějších následujících pět. Nacionalismus je 1) procesem utváření nebo vzestupu národů, 2) smýšlením nebo vědomím o sounáležitosti národa, 3) mírou národního uvědomění, které je určeno jazykem nebo symbolikou národa, 4) sociálním a politickým hnutím a 5) doktrínou nebo ideologií národa (Smith, 2010: 5-6).

Nacionalismus můžeme také definovat jako politickou ideologii, která jedná v zájmu určité skupiny uplatňující společnou identitu. Mnohokrát se stal prostředkem negativní síly. Nacionalismus ve východní Evropě je často spojován s náboženskou vírou. Kostely sehrály v dějinách důležitou roli především proto, že v nich docházelo k udržování tradic, ke kodifikaci spisovného jazyka nebo zpracovávání historie etnika. Byly také hlavním zdrojem kulturní obrany a ochráncem etnické identity. Bulharsko a tradiční východní pravoslavná víra je klasickým příkladem náboženského nacionalismu (Bugajski, 1994: 14).

Během doby komunistické režimu byl nacionalismus neoblíbeným konceptem, protože jeho hlavním cílem byl izolacionismus a bojovné tendence. Všechny projevy nacionalismu proto byly potlačovány. Podle Bowerse se nacionalismus stal klíčovým prvkem vzniku moderního státu, který je „*vášnivou a populární identifikací se státem založenou na územní, jazykové, kulturní nebo pocitové jedinečnosti*“¹ (Bowerse, 1997: 106).

¹ Originální text: A passionate popular identification with the state based on territory, language, culture, and a sense of being unique as a people.

V nově budovaných státech je důležité věnovat pozornost obyvatelům hlásící se k některé etnické skupině. Liberální státy řadí etnické menšiny k plnohodnotným občanům a je jim věnována pozornost při tvorbě právních norem a dodržování demokratických zásad. V této souvislosti můžeme rozlišit několik typů nacionalismu. Významným je občanský nacionalismus, který se zabývá národní příslušností a jeho dalšími významnými prvky jsou společný jazyk, kultura i vlastní etnický původ. Požadavky menšin je potřeba reflektovat a tuto problematiku začleňovat během tvorby nového národa. Pokud je stát toto schopen splnit, označujeme ho země liberální vůči etnickým menšinám (Kymlicka, 2000: 201-202).

Národnostní menšinou je skupina, která „*ve své historické vlasti tvořila kompletní a fungující společnost před začleněním do většího státu. Začlenění těchto národnostních menšin bylo typicky nedobrovolné, a probíhalo prostřednictvím kolonizace a dobývání nebo postoupení území z jednoho do druhého císařské moci, ale mohou také vzniknout dobrovolně, jako výsledek federace*“² (Kymlicka, 2000: 187).

3. 2. Etnické menšiny v jihovýchodní Evropě

Významným pojmem je etnická skupina, kterou Smith popisuje jako „*druh kulturního společenství, který klade důraz na roli mýtů a historických vzpomínek a je mu uznán jeden nebo více kulturních odlišností jako je náboženství, zvyky, jazyk nebo instituce*“³. Mezi konkrétní společné znaky můžeme zařadit společné vlastní jméno, mýtus

² Originální text: Formed complete and functioning societies in their historic homeland prior to being incorporated into a larger state. The incorporation of such national minorities has typically been involuntary, due to colonisation, conquest, or the ceding of territory from one imperial power to another, but may also arise voluntarily, as a result of federation.

³ Originální text: A type of cultural collectivity, one that emphasizes the role of myths of descent and historical memories, and that is recognized by one or more cultural differences like religion, customs, language, or institutions.

o společném původu, společné historické vzpomínky, spojení s konkrétní vlastí nebo odlišné prvky od společné kultury (Smith, 1991: 20-21).

Přechod států střední a jihovýchodní Evropy od komunistického uspořádání k demokratickému režimu byl v některých aspektech inspirován fungujícími systémy západní části Evropy. Mezinárodní společenství se zavázalo pomoci při zavádění nových modelů a norem v nově se demokratizujících zemích. Některé státy uplatňují model tzv. mnohonárodnostního federalismu, což znamená vytváření podjednotek, ve kterých má převahu daná etnická menšina. Menšiny formují vlastní samosprávy a jejich mateřský jazyk je obvykle uznán jako úřední řeč celého státu (Kymlicka, 2002: 4).

Kromě federace můžeme v jihovýchodní Evropě najít i další varianty vyřešení vztahu centrální vlády a etnických menšin, mezi kterými lze jmenovat například částečnou územní autonomii etnických minorit, zavedení spravedlivého proporčního volebního systému nebo garanci zastoupení etnických menšin v parlamentu. Přijímání podobných modelů a s nimi spojené ustanovení nových právních dokumentů musí být podrobně zkoumáno a zvažováno, aby se předešlo případným nedorozuměním nebo konfliktům (Petruševska et al., 2009: 18-19).

Důležitým rozhodnutím při budování nového státu je řešení problematiky postavení etnických menšin ve společnosti a proto může docházet ke snahám vlády o začlenění minorit do národního státu nebo v opačném případě k vyloučení menšin. Můžeme rozlišit čtyři různé vládní přístupy, které se týkají začlenění nebo vyloučení menšin – represi, asimilaci, pluralitní politiku nebo lhostejnost. Nejextrémnější politikou je *represe*, která se snaží o potlačení existence a o snižování vlivu etnik ve státě a v krajním případě zahrnuje deportace obyvatel nebo dokonce jejich genocidu. *Asimilační politika* usiluje o začlenění etnických menšin do společnosti a poté stát kontroluje užívání společného jazyka

a kulturních symbolů. *Pluralitní politika* je naopak velmi nakloněna etnickým skupinám a dochází k vytváření politických struktur jako je například výše zmíněná federace. Tento přístup dává etnikům mnohá práva, umožňuje uchování mateřského jazyka, podporuje vzdělávání se v rodném jazyce, zajišťuje svobodu náboženské víry nebo uchování osobitých kulturních zvyků. Posledním pojetím vládní politiky může být *lhostejnost*, jenž zahrnuje ignorování a nezájem státu o řešení etnické problematiky (Köksal, 2006: 504).

Pro úspěšné vytvoření uspořádání země, ve kterém žijí etnické menšiny, je podle Kymlicky potřeba zajistit následující podmínky: 1) mír a bezpečnost jedinců – řešení mezi skupinových problémů mírovou cestou a nikoliv násilím, 2) demokracie – etnická politika je záležitostí demokratických postupů, 3) zabezpečení individuálních práv pomocí ústavy a respektování práv ostatních, 4) ekonomická prosperita země, 5) rovnost občanů – ekonomická, politická nebo kulturní rovnost mezi většinou a menšinami (Kymlicka, 2002: 10-11).

Postavení etnických menšin v politickém systému země je ovlivňováno řadou faktorů. Jedním z nejdůležitějších je historické pozadí státu a vývoj dlouhodobých vztahů mezi centrem a minoritami. Minulé konflikty se tak promítají do dnešní doby a přihlíží se k nim během tvorby celého státního uspořádání i jednotlivých právních norem. Dalším rysem je institucionalizace vztahů většiny a menšin, která má vytvořit jasné zázemí pro jejich rovnovážný dialog. Zde je důležité sledovat centralizaci a decentralizaci státu. Na efektivnější uplatnění menšinového práva má vliv také počet obyvatel skupiny, jenž při dostatečném počtu zástupců může snadněji prosadit svá práva, například používání mateřského jazyka nebo udržování kulturních tradic. Podstatným se stává i výběr vhodného představitele dané skupiny, který dokáže vést dialog s centrální vládou a je schopný nejen reprezentovat, ale i dosáhnout vymáhaných zájmů. Posledním faktorem může být majetek a ekonomické postavení

skupiny, které pokud je vysoké, může pomoci vyřešit danou problematiku (Petrusevska et al., 2009: 38-40).

O prosazení zájmů etnických menšin nejvíce usilují politické strany, které je otevřeně podporují. V tomto ohledu se situace v zemích jihovýchodní Evropy odlišují. Přítomnost zástupců etnických menšin v parlamentu nebo ve vládě se může projevit v několika následujících třech aspektech: 1) změnou postoje veřejnosti vůči etnickým menšinám, 2) pokroky v oblasti práv etnických a právních předpisů a ze 3) zvýšení možnosti etnických menšin v rozhodovacích procesech (Petrusevska et al., 2009: 61).

Etnicky založená strana je „*politickým uskupením, které svoji podporu dává převážně etnicky identifikované skupině nebo části této skupiny a slouží zájmům této skupiny. Ve skutečnosti, taková strana slouží zájmům, které zahrnují, buď její naprostou nebo rychle klesající podporu a etnické strany se stávají pouze zkouškou jednoduché distribuce moci*“⁴ (Horowitz, 2000: 291).

Politická účast menšin ve vládě je vnímána jako možnost zhodnotit stupeň evropeizace politiky v zemích jihovýchodní Evropy. Pokud se politická uskupení etnických menšin dokáží dostat do vlády a podílet se na řízení země, znamená to jejich úspěšné etablování nejen do politického, ale také do společenského života. Ale ani takovýto úspěch etnické skupiny nemusí znamenat definitivní vyřešení etnické problematiky (Bieber, 2009: 78).

Během zkoumání mezi etnických vztahů narazíme na dva možné pohledy na tuto problematiku. Jedním z nich je hledisko národního státu, který se snaží o udržení celistvosti a jednotnosti země a pouze tato

⁴ Originální text: An ethnically based party is a party that derives its support overwhelmingly from an identifiable ethnic group (or cluster of ethnic groups) and serves the interests of that group. In practise, a party will serve the interests comprising its overwhelming support or quickly forfeit this support, so the test of ethnic party is simply the distribution of support.

homogenita může odrazit případnou agresi nepřítele. To vede ke vzájemnému rozdělování obyvatel po ose „my-oni“. Bulharští občané říkají: „*Musíme být jednotní a sjednocení jako ve svazku, abychom byli i nadále silní, jinak bychom se sami mohli zničit a jako národ bychom zmizeli*“⁵. Vláda jednotu bulharského národa demonstruje pomocí oslavování mnoha svátků, které odkazují ke slovanské minulosti. Z pohledu Bulharska je za takového nepřítele pokládáno Turecko a v bulharské společnosti přetrvává obava z opětovné nadvlády Tureckem. Druhý úhel pohledu je z pozice etnické menšiny, která se různými způsoby snaží o udržení a zachování svébytných kulturních tradic, mateřského jazyka nebo odlišného náboženství (Konstantinov, 1992).

⁵ Originální text: We must be one - one and unified as in a bunde, so that we remain strong; otherwise we shall bring ourselves to ruin and disappear as a nation.

4. VÝVOJ BULHARSKÉHO OSÍDLENÍ

4. 1. Prvotní osídlení Bulharska

Původními obyvateli bulharského teritoria byly thrácké a řecké kmeny, které se v Bulharsku usídlily přibližně v období 8. století př.n.l. Později sem přicházely řecké kmeny. Pronikání řeckého jazyka a helenizace proměnily tvář některých osad. Řekové se usadili hlavně na pobřeží Černého moře. Řeckou osadou byl kupříkladu Nesebar (řecky Mesambria), Varna (Odesos), Sozopol (Apolonia) a další. Thrácké a řecké kmeny spolu vzájemně koexistovaly a ovlivňovaly se v různých oblastech života.⁶

První národy slovanského původu se na Balkánský poloostrov dostávaly od 4. století př.n.l. Za jejich pravlast se považuje oblast na východ od řeky Visly. Přesný důvod opuštění původního území není znám a nejspíše byl zaviněn boji s germánskými kmeny. Slované tak byli postupně vytlačováni ze svého území a pronikali do jižních částí Evropy. Slované zabírali území a podmaňovali si autochtonní obyvatele. Informace o slovanských činech máme z děl byzantských kronikářů Jordanese a Prokopia. Kronikáři zaznamenali hlavně boje Slovanů s Huny, Góty nebo Avary. Slovanské etnikum žilo usedlým způsobem života, věnovalo se především zemědělství a chovu domácích zvířat. Záznamy podrobněji popisují i způsob válčení Slovanů nebo nástroje, které uměly používat i vyrábět. Slované žili v primitivních kmenových svazech vedených náčelníkem (Rychlík, 2000: 26-27).

Nejstarší informace o přítomnosti bulharských kmenů na Balkánském poloostrově se datuje do roku 354. Původní Bulhaři se nazývali Prabulhaři nebo Protobulhaři a přišli pravděpodobně z oblasti

⁶ КОНСТАНТИНОВ, Петър. *История на България с някои премълчавани досега исторически факти 681-2001*/ KONSTANTINOV, Petăr. *Istorija na Bălgarija s njakoi premălčavani dosega istoričeski fakti 681-2001*. [online]. 2007. [cit. 13.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://chitanka.info/text/2992-istorija_na_bylgarija_s_njakoi_premylcha>.

západní Sibiře v údolí řeky Irtiš. Prbulhaři patřili k turko-altajskému jazykovému společenství. Pod tlakem bojovných Hunů se nejprve dostali na Kavkaz, poté Arménie, Kazachstánu a nakonec k řekám Dněpr a Dněstr. Během této migrace docházelo k jejich rozštěpení na východní kmen Utigurů a na západní kmen Kutrigurů. Existuje několik variant vzniku slova „*Bulhar*“. Někteří badatelé tvrdí, že pojmenování je spojené s řekou Volhou. Většina se však přiklání k turkickému⁷ původu tohoto názvu, a to od slovesa „*bulg*“, což znamená mísit nebo míchat. To se vztahuje k jejich schopnosti přizpůsobit se místnímu slovanskému obyvatelstvu (Crampton, 2007: 6-7).

Hlavním nepřítelem jak pro slovanské národy, tak pro Bulhary byla Byzantská říše. Z obavy před společným nebezpečím docházelo ke vzájemné spolupráci, která nakonec v roce 681 přerostla do vzniku prvního bulharského státu. Jednalo se o svaz sedmi slovanských kmenů, které akceptovaly bulharskou hegemonii. Svrchovaným vůdcem byl uznán chán Asparuch. Dnešní bulharské obyvatelstvo vzniklo sjednocením a postupnou asimilací Slovanů a Bulharů. Jejich splynutí proběhlo velmi rychle, protože již v 9. století se termíny Bulhar, Bulhaři nebo Bulharsko považují za slovanské.⁸

Byzantské říši se v roce 1018, i přes vytvoření silného společného státu bulharských a slovanských kmenů, podařilo ukončit existenci bulharského státu a Byzance se ujala k moci. Pod vlivem Byzance se na bulharské území dostávala nová etnika – především Řekové, Arméni, Seldžučtí Turci nebo Vlaši. Na konci 12. století se po neustálých problémech a protestech Bulharů proti byzantské nadvládě ustanovil se druhý bulharský stát (Crampton, 2007: 15).

⁷ V bulharštině dnes najdeme jen kolem 40 slov, které můžeme prokazatelně označit za turko-tatarský výraz. Turko-tatarským slovem původních Bulharů je například бѣбрек (bäbrek – ledvina), тояга (tojaga – zaměstnanci) nebo бисер (biser – perla).

⁸ КОНСТАНТИНОВ, Петър. *История на България с някои премълчавани досега исторически факти 681-2001*/KONSTANTINOV, Petär. *Istorija na Bălgarija s njakoi premălčavani dosega istoričeski fakti 681-2001*. [online]. 2007. [cit. 13.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://chitanka.info/text/2992-istorija_na_bylgarija_s_njakoi_premylcha>.

4. 2. Bulharský stát pod Osmanskou říší

Významným milníkem v dějinách bulharského státu byl rok 1396, kdy došlo k pádu posledního bulharského panství, tzv. Vidinského carství. Osmanské vojsko nezastavila ani společná byzantsko-bulharská armáda a obě území se dostala pod nadvládu Osmanské říše, která poté na pět století určovala vývoj událostí na území Bulharska.⁹

Dlouholetá válka, probíhající na bulharském území, zapříčinila vznik neobydlených a vylidněných území Bulharska. Osmanská vláda toto vyřešila nuceným přesunem tureckých obyvatel. Kolonizace nebyla prováděna z důvodu islamizovat zdejší slovanské obyvatelstvo, ale její důvody byly hlavně ekonomické. Přesto měla zásadní podíl na pozdějších etnických problémech po rozpadu Osmanské říše v 19. století a měla vliv i na nově se formující bulharský stát. Osmanská říše byla velmi tolerantní vůči jiným etnickým menšinám i náboženstvím a tomu také odpovídalo rozdělení říše. Nemuslimské obyvatelstvo bylo rozlišeno, prvotně podle svého náboženského vyznání a poté na základě povolání, na tzv. *millety*. *Millety* byly především náboženské jednotky, které měly rozsáhlé pravomoci především v oblasti vzdělávání a náboženské problematiky (Lenkova, 1999a: 4-5).

Období vlády Osmanské říše znamenalo velký vzestup významu řecké menšiny. Osmané často přebírali elementy z upadající Byzantské říše a to hlavně jejich vzdělanost, písmo a jazyk. Také řecká pravoslavná církev posilovala svoji moc. Důležitou roli sehráli i řečtina, která se stala významným jazykem nejen pro vzdělance, ale též pro obchodníky. Další etnickou menšinou objevující se ve větší míře na bulharském území byli Arméni. Arméni sem přicházeli od 16. století a jejich migrace souvisela

⁹ КОНСТАНТИНОВ, Петър. Могъщество и упадък на второто българско царство. *История на България с някои премълчавани досега исторически факти 681-2001*/KONSTANTINOV, Petăr. Могъщество и упадък на второто българско царство. *Istorija na Bălgarija s njakoi premălčavani dosega istoričeski fakti 681-2001*. [online]. 2007. [cit. 13.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://chitanka.info/text/2992/5#textstart>>.

s turecko-perskými válkami. Arménie se postupně dostala pod kontrolu Osmanské říše. Arméni vytvořili vlastní náboženské společenství, přesto velká část jich později splynula s bogomily¹⁰ nebo se přidali ke katolické víře. Nově příchozí Arméni se zabývali zemědělstvím, hlavně pěstováním ovoce a vinařstvím. V této době se na bulharském území objevovali také Romové, kteří žili, pro ně tradičním způsobem života, kočováním. Díky otevřenosti Osmanské říše vůči jiným náboženstvím se v Bulharsku zvyšoval počet Židů. Mnoho jich přišlo ze Španělska, odkud byli vyhnáni na konci 15. století. Jednalo se hlavně o původní židovskou větev tzv. sefardské Židy, kteří obývali Pyrenejský poloostrov a oblasti severní Afriky. Židé v této době používali jazyk ladino, což byl dialekt španělštiny. V Bulharsku se živilo jako obchodníci nebo řemeslníci a oproti jiným etnikům získali značná privilegia. Přítomni byli zejména ve větších městech, jako je například Sofie nebo Plovdiv (Rychlík, 2000: 140-141).

Bulharsko často bývá nazýváno multietnickou zemí, a to kvůli pestrému etnickému složení, které má své kořeny právě v období nadvlády Osmanské říše. Kromě výše zmíněných etnických skupin se na bulharském území usídlily také další menšiny využívající nabídky Osmanů na nižší daně. Těmito minoritami byly především kočovní Karakačané nebo Vlaši (Crampton, 2007: 8).

Nejvyšší bulharské vrstvy obyvatel se snažily zachránit svoji pozici a dobrovolně přijaly islám jako své náboženství. Někteří Bulhaři odmítli islám přijmout a mnoho z nich bylo zadrženo nebo dokonce zabito. Zmizela tak klasická bulharská šlechta. Ke konverzi k islámu došlo především mezi „obyčejnými“ bulharskými obyvateli, kteří se dobrovolně nebo násilím stali muslimy. Přesto se nevzdáli svého mateřského jazyka a v Bulharsku tak vzniklo nové etnikum, tzv. Pomaci neboli bulharští

¹⁰ Bogomilská literatura je součástí starobulharského písemnictví. Název vznikl podle popa Bogomila, který žil v 10. století. Bogomil se snažil navázat na maloasijské manichejské učení. Nejvýznamnější bogomilskou knihou je Tajná kniha (Тайна книга/Тajna kniga) z 11. nebo 12. století (Dorovský, 2001: 86).

muslimové. Další obyvatelé se jazykově i kulturně asimilovali a stali se tak Turky (Crampton, 2007: 19).

Jak již bylo řečeno, Osmanská říše byla velmi tolerantní vůči odlišným náboženstvím a tak tomu bylo i vzhledem k pravoslavné církvi. Přesto došlo k odebrání velké části církevního majetku a půdy. Posledním bulharským patriarchou byl Evtimij a po jeho smrti ostatní duchovní utekli do Srbska nebo Ruska. Nově je bulharská církev řízena z Cařihradu a na důležitá církevní místa se dostávají řečtí duchovní. Původní liturgický jazyk staroslověnština je zaměněn za řečtinu. Dalším náboženstvím, které se dostalo se do Bulharska v 16. století je katolictví. Katolická víra je zprostředkována díky františkánským misionářům. Na katolickou víru přechází v Bulharsku pouze zanedbatelný počet obyvatel. Katolictví tak zůstalo náboženstvím usedlých cizinců, například Sasů. Hlavním místem katolictví se stala vesnice Čiprovice v severozápadním Bulharsku (Rychlík et al., 2009: 73).

Proces bulharského národního obrození a postupné osvobozování se od osmanské nadvlády má své kořeny na konci 18. století. Obrození začíná touhou Bulharů po vzdělávání v bulharštině, nikoli v řečtině. Vůdčími osobnostmi byli duchovní a mezi nejdůležitější postavy patřil mnich Paisij Chilendarski, který napsal knihu Slovanobulharské dějiny¹¹. Hlavní tezí knihy byla emancipace Bulharů od řeckých vlivů. Osmanská říše povolila zakládání bulharských veřejných škol, v rámci kterých fungovaly také knihovny a čítárny. Vyšší vzdělanost napomohla vytvoření bulharské inteligence a národního uvědomění a později přispěla k definitivní porážce Osmanů. Prvotní úsilí o uznání samostatnosti bylo v oblasti kultury a vzdělání a snahy o politické osvobození se utvářely až později. Významným prvkem pro oslabení vlivu Osmanské říše se stala nezávislost bulharské církve na řecké. K vyhlášení bulharské pravoslavné církve došlo v roce 1870. Původně tento záměr vyhovoval i turecké vládě,

¹¹ История славянобългарская/Istoriija slavjanobălgarskaja.

jenž v tom viděla možnost na posílení islámské víry v Bulharsku. V čele pravoslavné církve byl exarcha podřízený patriarchovi v Konstantinopoli. Nově vyhlášený ferman neboli nařízení se vztahovalo na všechna biskupství ležící mezi Dunajem a pohořím Stará Planina. Později byl ferman rozšířen i do Makedonie (Crampton, 2007: 23, 79).

4. 3. Vznik novodobého Bulharska

Osvobozené snahy Bulharů začaly sílit od druhé poloviny 19. století, kdy vypuklo mnoho protitureckých povstání. Vše vyvrcholilo porážkou Osmanské říše během řecko-turecké války. Válka byla ukončena podpisem Sanstefanské mírové smlouvy v roce 1878. Osmanská říše ztratila své pozice nejen v Bulharsku, ale také v Rumunsku nebo Srbsku. Na základě Sanstefanské smlouvy Bulharsko získalo rozsáhlá území, která se později stala důvodem dalších válek. Byl vytvořen silný bulharský stát, tzv. Sanstefanské Bulharsko. Podmínky Sanstefanského míru později revidoval Berlínský kongres. Především Rakousko-Uhersko nesouhlasilo s vytvořením mocného Bulharska, jenž by posílilo svůj i ruský vliv na Balkáně. Došlo k rozdělení Bulharska na dvě části a vytvořeno tak bylo Bulharské knížectví a Východní Rumélie. Rozdělení bylo založené na etnické odlišnosti obou zemí a v oblasti Východní Rumélie žilo Turků, Pomaků a Řeků, kteří se odmítali stát součástí Bulharska.¹²

Po ustanovení bulharského státu dochází ke značným etnickým změnám. V roce 1879 byla ve Veliko Tarnovu přijata nová bulharská ústava. Ústava zaručovala občanům stejná práva bez ohledu na etnický

¹² КОНСТАНТИНОВ, Петър. Берлинският конгрес. Разкъсване на българската етническа общност. *История на България с някои премълчавани досега исторически факти 681-2001*/KONSTANTINOV, Petăr. Berlinskijat kongres. Razkăsvane na bălgarskata etničeska obštност. *Istoriija na Bălgariija s njakoi premălčavani dosega istoričeski fakti 681-2001*. [online]. 2007. [cit. 13.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://chitanka.info/text/2992/9#textstart>>.

původ nebo náboženskou víru. Již během boje za svobodu rostl počet potyček mezi Bulhary a muslimským obyvatelstvem. Mnoho osmanských úředníků a také statkářů opustilo bulharské území. Důvodem jejich odchodu byla ztráta postavení a nižší možnost získání vyšší funkce, např. ve státní správě. Turci a Pomaci zůstali v horách v Rodopech a často byli izolováni od okolního světa. Stávali se tak sociálně slabší vrstvou v Bulharsku. Muslimské obyvatelstvo tvořilo asi 12 % obyvatel. Také Řekové se ocitli v podobné situaci jako muslimské obyvatelstvo a byli na okraji společnosti. Řekové žili hlavně ve městech Plovdiv, Burgas a dalších přístavech na pobřeží Černého moře. Řekové si udržovali dobré vztahy s menšími etniky – Gagauzi nebo Aromuny, což znamenalo postupně horšící se vztahy s Bulhary. Na přelomu 19. a 20. století začala velká vlna řecké emigrace a Řekové opouštějí bulharské území. Naopak Arméni a Židé se v novém státě stali významnou složkou. Díky zakládání kulturních a vzdělávacích organizací se postupně zformovala arménská inteligence (Rychlík, 2000: 226-227). Obyvatelé židovského etnika se stále častěji uplatňovali v obchodě a řemeslnické výrobě, proslulí byli hlavně jako obuvníci, tiskaři nebo tesaři. Na rozdíl od jiných evropských zemích, kde Židé patřili k nejbohatším vrstvám, v Bulharsku zůstávali sociálně slabšími. Z tohoto důvodu se v pozdější době v Bulharsku neobjevil sociální antisemitismus. Nová identita židovského společenství se utvářela pomalu. Postupně převládli sefardští Židé, ale jejich původní jazyk ladino byl nahrazen bulharštinou. Centrem židovské komunity se stal Plovdiv, kde vycházely i židovské časopisy (Brustein, King, 2004: 695).

4. 4. První polovina 20. století v Bulharsku

Na počátku 20. století propukly na Balkánské poloostrově konflikty mezi nově vzniklými státy, jednalo se o tzv. Balkánské války, které

probíhaly od roku 1912 a definitivně byly ukončeny až spolu s první světovou válkou. Etnické menšiny v Bulharsku nejprve získaly v tomto období mnohá privilegia a jejich postavení bylo institucionalizováno. Pro Turky, Židy, Arménce nebo Řeky byly založeny školy i kulturní organizace a menšiny mohly vydávat vlastní časopisy i noviny. Později zesílila především proti muslimská propaganda a došlo k prvním pokusům o asimilaci Turků a Pomaků. Postupně byly zavírány mešity i jiné instituce. Po první světové válce bulharská vláda podepsala emigrační smlouvy s Tureckem i Řeckem a začala rozsáhlá výměna obyvatel. Odcházelo především turecké obyvatelstvo a snížení jejich počtu zapříčinilo opětovné otevírání nebo zakládání tureckých sdružení (Zhelyazkova et al., 2003: 7-8).

Období fašismu a druhé světové války nejvíce poznamenalo židovské obyvatelstvo žijící v Bulharsku. Situace a osudy bulharských Židů se výrazně odlišují od ostatních evropských zemí. V roce 1940 byl schválen tzv. Zákon na ochranu národa¹³, který ovlivnil situaci ohledně bulharských Židů. Tento zákon byl vytvořen na základě rasových i náboženských kritérií. Zákon měl zabránit tlaku Německa na vydání Židů, ale výrazně však redukoval práva Židů. Omezil jejich svobodu pohybu, týkal se také majetkových práv nebo bránil sňatkům mezi Židy a ostatními obyvateli. Na dodržování zákona dohlížel Komisarát pro židovské otázky¹⁴. Před vypuknutím 2. světové války žilo na bulharském území, které zahrnovalo i Makedonii, Thrákie a Dobrudžu, přes 60 000 Židů. Deportace Židů z oblastí Makedonie a Thrákie do pracovních táborů začaly v březnu 1943. Celkem bylo z Bulharska posláno do koncentračních táborů, hlavně do tábora Treblinka, přes 11 tisíc židovských obyvatel (Bjukcensjutc, 2000: 9-10).

Deportaci bulharských Židů zabránily silné protesty občanů. Hlavní postavou záchrany Židů byl Jako Baruch z města Kjustendil, který byl

¹³ Закон за защита на нации/Zakon za zaštita na nácii.

¹⁴ Комисарство за евреиските въпроси/Komisarstvo za evreiskite vâprosi.

předsedou Jewish Agency v Bulharsku. Baruch získal zprávy o vystěhovávání Židů a svým snažením zabránil odeslání dalších obyvatel do likvidačních táborů. Nejprve se sešel s předsedou parlamentu Pěševem a podnítl i bulharské obyvatelstvo k odporu. Vznikla silná fronta proti deportacím, která spojila pravoslavnou církev, různá občanská sdružení i další organizace.¹⁵

4. 5. Doba komunismu a postavení etnických menšin

Po 2. světové válce se v Bulharsku dostávají k moci komunisté. Vztah komunistického režimu k etnickým menšinám se během jejich vlády výrazně proměnil. Vývoj vztahů můžeme rozdělit na dvě odlišná období. V prvním období se Bulharsko profiluje jako mnohonárodnostní stát. Ústava z roku 1947 v článku číslo 79 uvádí, že „*národnostní menšiny mají právo studovat svůj mateřský jazyk a rozvíjet vlastní národní kulturu*“.¹⁶ Menšiny tak získávají širokou autonomii v oblasti kultury. Přesto zůstává povinnost pro všechny obyvatele učit se bulharský jazyk. Období je charakteristické vstřícnou politikou vůči minoritám a dochází ke zlepšení vztahů Bulharů a dalších etnik (Hajdinjak, 2008: 5).

Ke změně a zpřísnění politiky dochází po roce 1958, kdy vláda odsouhlasila nařízení o asimilaci etnických menšin. Postupně začala praktikovat politiku tzv. bulharizace. Proces bulharizace se nejprve projevoval uzavíráním škol i jiných organizací a spolků etnických menšin. Jediným úředním jazykem byla bulharština a na veřejnosti bylo zakázáno hovořit jiným jazykem. Komunistický režim se zaměřoval především

¹⁵ Историческа справка за евреите в България/Istoričeska spravka za evreite v Bălgarija. [online] Copyright 1998-2011. [cit. 6.3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.omda.bg/bulg/news/personal/evr_hist.htm.

¹⁶ Националните малцинства имат право да се учат на своя майчин език и да развиват националната си култура, като изучаването на българския език е задължително. Конституция на Народна република България/Konstitucija na Narodna republika Bălgarija. Dostupné z WWW: <http://www.parliament.bg/bg/18/>.

na muslimské obyvatelstvo a nejvíce na Turky. Vycházet nesměly turecké knihy, časopisy ani noviny. Zastaveno bylo také turecké rozhlasové i televizní vysílání. Nebulharské obyvatelstvo, především muslimské, bylo nuceno změnit svá jména a používat slovanskou variantu jména nebo si zvolit jakékoliv jiné. Pokud tak občané neučinili dobrovolně, bylo jim jméno náhodně vybráno ze seznamu. Dále bylo zakázáno praktikovat islámské náboženství včetně tradičních rituálních obřadů a zvyků a nakonec došlo k uzavření všech mešit. Bulharsko popíralo přítomnost etnických menšin a vytvořena byla silná propaganda o jednotném bulharském socialistickém státě (Crampton, 2007: 378).

Všechna proti muslimská opatření a zákaz islámských náboženských tradic byly komunistickou vládou zdůvodňovány takto: *„Islám nebyl původně přítomen na bulharském teritoriu a byl zaveden násilím a tato turkifikace přispěla ke ztrátě bulharského uvědomění. Islám zabraňuje asimilaci Turků do bulharského socialistického státu a muslimský způsob života je překážkou pro modernizaci socialistického státu“*¹⁷ (Volgyi, 2007: 24).

Tato politika se osvědčila jen u některých etnických minorit a již v letech 1972-1974 se vládě podařilo zcela bulharizovat Pomaky, ale turecké obyvatelstvo se vyhýbalo všem komunistickým postupům. Asimilační politika komunistické vlády se uvnitř turecké menšiny naopak projevila silnějším spojením společenství a úsilím o zachování identity především prostřednictvím náboženství a tradic.¹⁸

Politika bulharizace vyvrcholila v polovině osmdesátých let 20. století v rámci tzv. *obrodného procesu*, který se usiloval o konečnou změnu identity etnických menšin. Obrodný proces byl zaměřen

¹⁷ Originální text: Islam had an alien presence in Bulgaria, which was imposed on Bulgarians by force, who were as a result Turkified and have lost their Bulgarian consciousness. Islam impeded the assimilation of Turks and Muslims into the Bulgarian socialist nation and Muslim bit (life style) was an obstacle on the way to socialist progress and modernization.

¹⁸ ZHELYAZKOVA, Antonina. The Bulgarian Ethnic Model [online].2001. [cit. 14.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www1.law.nyu.edu/eecr/vol10num4/focus/zhelyazkova.html>>.

především na turecké a romské obyvatelstvo, které se snažilo komunistickým nařízením bránit a kladlo odpor. Mezi lety 1984-1985 byla turecká menšina donucena ke změně jmen. Přes 350 tisíc Turků se rozhodlo pro emigrace do Turecka a narychlo opustilo své domovy. Všechna opatření proti muslimskému obyvatelstvu byla ukončena až pádem komunistického režimu v roce 1989 (Elchinova, 2001: 59).

5. ETNICKÉ MENŠINY V BULHARSKU

Poslední sčítání obyvatel v Bulharsku proběhlo v roce 2011 a celá diplomová práce těchto dat využívá. Všechny informace zpracoval bulharský Národní statistický úřad a je možné je najít na internetových stránkách instituce¹⁹. Přehled všech etnických menšin v Bulharsku a jejich počet je uveden v příloze.

Přechod k demokracii se v Bulharsku odehrál na přelomu let 1989-1990, kdy došlo k zadržení dlouholetého komunistického vůdce Todora Živkova. Změna režimu neznamenal jen vytvoření demokratických politických struktur, ale byla pravděpodobně hlavní příčinou neustálého snižování počtu bulharských obyvatel. Podle dostupných údajů bulharská populace přestala růst po roce 1989 a tento pokles je nazýván demografickou krizí. Zásadním důvodem je vysoký rozdíl mezi porodností a úmrtností a také mezi emigrací a imigrací.²⁰

Demografická krize se více či méně týká téměř všech etnických skupin. Nejvíce klesající skupinou je slovanské obyvatelstvo, zejména se snižuje počet etnických Bulharů. Naopak byl zaznamenán zvyšující se počet narozených dětí u Turků a Romů. Pokud by pokračoval současný trend i nadále, tak by podle odhadů a propočtů sociologů v roce 2050 bulharské etnikum tvořilo pouze 60 % obyvatel státu. Zvyšující se podíl neslovanského obyvatelstva by pravděpodobně znamenal konec mírového soužití etnických skupin v Bulharsku a objevily by se dávno zapomenuté konflikty a problémy (Vassilev, 2005: 22).

Pro zabránění klesajícímu počtu obyvatel vydalo Ministerstvo práce a sociální politiky v roce 2005 dokument Národní strategie

¹⁹ Национален статистически институт/ Nacionalen statističeski institut. Dostupné z WWW: <http://censusresults.nsi.bg>.

²⁰ Национална стратегия на демографско развитие на Република България (2006-2020) /Nacionalna strategija na demografsko razvitije na Republika Bălgarija (2006-2020). [online]. 2006.[cit. 23.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=444>.

pro demografický rozvoj Bulharské republiky 2006-2020. Tato strategie má pomoci vyřešit problematiku demografické krize a zastavit klesající počet bulharských obyvatel.²¹

Pro dotvoření úplného obrazu o demografické situaci v Bulharsku je v příloze uvedena informací tabulka II. znázorňující vývoj celkového počtu obyvatel Bulharska od roku 1880 až do současnosti.

5. 1. Bulharský etnický model

Po pádu komunismu byla zrušena všechna nařízení, která se proti etnickým menšinám uplatňovala během asimilačního procesu. Přejít k demokracii se projevoval snahou o obnovení mírového soužití etnických skupin. Tento bulharský postup je nazýván „bulharským etnickým modelem“. Charakteristickým prvkem tohoto modelu je náboženská tolerance a především pokojné řešení etnické problematiky. Antonia Želiakova popisuje bulharský etnický model takto: *„Nejcharakterističtějším znakem pro etnický model Bulharska je to, že je ovládán a kontrolován zdola – lidmi žijícími v komunitách“*²² (Pine, Pina-Cabral, 2008: 99).

Bulharský etnický model (dále BEM) je spojen s poklidným přechodem k demokracii a také s tradičním tolerantním postojem k etnickým menšinám v Bulharsku. BEM je založen na udržování rovnováhy mezi občanskou společností a etnickými menšinami a také na snaze o integraci menšin do společnosti a ochraně jejich práv (Rechel, 2007a: 1202).

²¹ Национална стратегия на демографско развитие на Република България (2006-2020) /Nacionalna strategija na demografsko razvitije na Republika Bălgarija (2006-2020).

²² Originální text: Perhaps what is most characteristic of the Bulgarian ethnic model is that it is ruled and controlled from below – by the people living side-by-side.

BEM bývá často používám v předvolební kampani mnoha politických uskupení nebo jednotlivých politiků, kteří se tak snaží naklonit si a získat voliče různých etnických menšin (Rechel, 2007a: 1202).

BEM velmi přispívá k představě o bulharské toleranci k etnickým menšinám, ale mnoho mezinárodní organizací nebo i bulharských nevládních organizací ve svých dokumentech toto tvrzení vyvrací. Jako příklad uveďme zprávu Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti, která již mnoho let sleduje vztahy centrální vlády vůči menšinám²³ (Rechel, 2008: 341).

V roce 2001 proběhly průzkumy Ústavu pro moderní výzkum obrany²⁴ s názvem *Postoje vůči etnické nesnášenlivosti a spolupráci v bulharských ozbrojených silách* byly zaměřeny na problematiku bulharského etnického modelu a další prohlubování práv etnických menšin. Vznikly z nich následující výsledky. Bulharská společnost je většinově ochotná přijmout zvyšování pravomocí minorit v oblasti jazykové a kulturní, která souvisí se zakládáním vlastních kulturních organizací nebo vydávání knih v rodném jazyce menšin. Ale naopak odmítá některá práva zakotvená v ústavě anebo další prohlubování politických práv. Pouze jedna třetina bulharských obyvatel schvaluje ustanovení politických stran etnických menšin a jejich zvyšující se participaci v parlamentu nebo ve vládě (Yanakiev: 61-63)²⁵.

Zapojení menšin do politického systému souvisí s tím, jak je konkrétní skupina vnímána a tolerována veřejností. Přestože je tento pohled subjektivní a může se lišit podle názorů autorů, uvedeme zde členění bulharských etnických menšin podle Vladimira Chukova, který

²³ Celá zpráva Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti je dostupná z WWW: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/bulgaria/BGR-CbC-IV-2009-002-ENG.pdf>.

²⁴ Institute for advanced defence research.

²⁵ Rok vydání článku se nepodařilo zjistit.

ve své studii s názvem *Pragmatická národní verze multietnického dialogu*, rozděluje etnické menšiny do čtyř různorodých skupin.²⁶

První skupinou jsou tzv. *neviditelná etnika*, což jsou menšiny dnes prakticky integrované do bulharské společnosti. Můžeme sem zařadit například Řeky a Karakačany, kteří jsou jako řecky mluvící etnika jsou často slučována, ale rozdíl mezi nimi je patrný hlavně ve způsobu života. Zatímco Řekové jsou převážně obyvateli měst, Karakačané žijí na vesnicích a v horských oblastech. Neviditelnými etniky jsou také rumunsky hovořící Aromuni a Vlaši, kteří obývají oblasti na severu Bulharska při řece Dunaj.²⁷

Tzv. *satelitní etnika* představují další část etnických minorit v Bulharsku. Tato etnika vytvářejí propojující či naopak dělicí hranici mezi Bulhary a Turky. Patří sem Gagauzové, Tataři a Pomaci. Gagauzové hovoří dialektem tureckého jazyka, ale nejdůležitějším faktorem je pro ně náboženství a proto se přiklánějí na stranu Bulharů. Opačným případem jsou Tataři, kteří více inklinují k Turkům. Pomaci jsou v rámci tohoto dělení asi nejproblematičtější etnikem a stojí přímo na rozhraní. Během sčítání obyvatel nemají možnost výběru svého etnika a identifikují se jako Bulhaři, ale zároveň jako svoji náboženskou víru uvádějí islám.²⁸

Podle Chukova Makedonci tvoří samostatnou skupinu a jsou označováni jako *rebelské etnikum*. Pojmenování pramení zejména z neustálých snah Makedonců, které prozatím nejsou příliš úspěšné, podílet se na společenském i politickém životě v Bulharsku.²⁹

²⁶ CHUKOV, Vladimír. Bulgarian Ethnic Minorities' Classification. *Bulgarian Ethnic Model. A Pragmatical National Version of the Multiethnic Dialog*. [online]. 2001.[cit. 21.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://crcs0.tripod.com/lgivi1-1.html>>.

²⁷ CHUKOV, Vladimír. Bulgarian Ethnic Minorities' Classification. *Bulgarian Ethnic Model. A Pragmatical National Version of the Multiethnic Dialog*. [online]. 2001.[cit. 21.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://crcs0.tripod.com/lgivi1-1.html>>.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

Poslední skupinu představují tzv. *vnímané menšiny*, což znamená Bulhary vnímaná etnika neboli etnika skutečně se podílející na veřejném životě. Ty můžeme dále rozdělit do dvou skupin podle kladného nebo záporného pohledu většinového bulharského mínění. První jsou pozitivní menšiny, kam řadíme Armény a Židy. Obě minority často mají své zástupce na vysokých pozicích v zákonodárné, výkonné nebo soudní moci. Společné je pro arménské i židovské obyvatelstvo prožití těžkého historického období a to na etnika vrhá dojem v minulosti trpícího společenství. Pro Armény to je genocida v Turecku, která proběhla na počátku 20. století a pro Židy holocaust během 2. světové války. Druhou podskupinu vytvářejí skutečně viditelné menšiny, kterými jsou Turci a Romové. Obě zmíněná etnika jsou často vnímána negativně a jejich integrace do společnosti je nejdůležitějším úkolem pro udržení míru a zvyšování prosperity Bulharska. Sami Turci se považují za udržovatele BEM a jejich vůdce Ahmed Dogan si zajištění mírového soužití vzal jsou svoji hlavní politickou tezi.³⁰

Bulharský etnický model a přístup k etnickým menšinám je známý i na poli mezinárodních institucí. Mírové soužití odlišných etnických skupin v Bulharsku bylo Radou Evropy označeno za úspěšný model a také pro Evropskou unii je to signál, že Bulharsko nemá žádné problémy s etnickými konflikty a dodržuje lidská práva (Rechel, 2008: 345). Mnoho zahraničních pozorovatelů dnes považuje BEM za ukončený a to především proto, že v Bulharsku přetrvávají předsudky o menšinách. Jedná se hlavně o Turky a Romy. Navenek jsou vztahy mezi minoritami a Bulhary poklidné, ale je pouze otázkou času, kdy se tento mírový stav promění. Tento klidový stav dobře využila nacionalistická strana Ataka (Kavalski, 2007: 27).

³⁰ CHUKOV, Vladimír. Bulgarian Ethnic Minorities' Classification. *Bulgarian Ethnic Model. A Pragmatical National Version of the Multiethnic Dialog*. [online]. 2001.[cit. 21.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://crcs0.tripod.com/lgiv1-1.html>>.

V roce 1997 byla vytvořena Národní rada pro etnické a demografické otázky, později přejmenovaná na Národní radu pro spolupráci v etnických a demografických otázkách³¹. Hlavním úkolem je řídit vzájemnou kooperaci mezi vládou, nevládními organizacemi a etnickými menšinami. Snaží se posilovat toleranci v zemi a udržovat i dále rozvíjet kulturní tradice etnických minorit (Hajdinjak, 2008: 6).

Po pádu komunistického režimu se etnické menšiny snaží o vzkříšení původní identity a to zejména prostřednictvím vlastních kulturních a společenských organizací se vracejí ke svému rodnému jazyku, zvykům i náboženství. Jako příklad uveďme obnovenou arménskou organizaci Jerevan, židovské sdružení Šalom nebo karakačanské středisko ve Slivenu. Opětovně jsou zakládány i základní a střední školy etnických skupin (Crampton, 2007: 438).

V roce 2004 se Bulharská republika připojila k Severoatlantické alianci a od 1. ledna 2007 je země členem Evropské unie. Bulharsko se tak stalo státem s největším počtem muslimských věřících (Turci, Pomaci, Romové) v rámci Evropské unie a to před vstupem vyvolávalo mnoho problémů. Sílily hlavně obavy z velké vlny tureckých přistěhovalců do západní části Evropy (Ghodsee, 2010: 12).

5. 2. Bulharská ústava z roku 1991

Ustanovení demokratického režimu a s ním spojené změny vedou k možnosti konfliktů a to včetně těch mezi etnických. Přeměna ústavy souvisí s vyjasněním mocenských vztahů mezi centrální vládou a etnickými skupinami. Důležitým bodem je rozhodnutí o přiznání nebo vyloučení menšin ze společnosti (Verveďy, 1996: 80).

³¹ Национален съвет за сътрудничество по етническите и демографските въпроси/Nacionalen sävet za sätrudničestvo po etničeskite i demografските väprosi.

K přijetí nové postkomunistická ústava Bulharska došlo 12. července 1991. Přestože ústava zajišťuje stejná práva a svobody všem bulharským obyvatelům, zůstalo zde několik pozůstatků z doby komunistického režimu a asimilačních opatření. Hlavním problémem je nejasné neuznání přítomnosti etnických menšin v zemi (Rechel, 2007b: 355). Nejdůležitější články ústavy týkající se oblasti etnicity a problematiky etnických menšin jsou uvedeny v následujících odstavcích.

V článku 6 je uvedeno, že nesmí docházet k omezování práv na základě odlišné rasy, národnosti, etnického původu, pohlaví nebo náboženské víry. Článek 11 je velmi sporným bodem bulharské ústavy, tento článek se týká politických stran. Článek říká, že „*není možné zakládat žádné politické strany na základě etnických, rasových nebo náboženských rysech a ani strany, které usilují o násilné převzetí státní moci*“³². Naproti tomu podle článku 44 se bulharští občané mohou svobodně sdružovat, ale je zakázáno podněcovat k rasové, národnostní, etnické nebo náboženské nesnášenlivosti.

Nyní se zaměříme na otázku náboženství vyznání. Prvním článkem, který se dotýká oblasti náboženského vyznání, je článek 13. Podle něho je náboženská víra svobodná, ale za tradiční náboženství je považováno východní pravoslavné náboženství. Zmíněný článek také zahrnuje zákaz zneužití náboženských komunit k politickým účelům. Rovněž článek 37 věnuje náboženství a zde se píše, že bulharský stát usiluje o zachování náboženské tolerance a vzájemného respektu mezi věřícími odlišných náboženství.

Podle článku 36 má každý bulharský občan právo i povinnost studovat a používat bulharský jazyk a pokud pro občana není bulharský

³² Originální text: Не могат да се образуват политически партии на етническа, расова или верска основа, както и партии, които си поставят за цел насилствено завземане на държавната власт.

jazyk jazykem mateřským, má právo užívat svůj jazyk. Ústava naopak neřeší možnost používání jazyků etnických menšin na veřejnosti nebo v médiích. Článek 54 garantuje právo na rozvoj kultury a to v souladu se etnickým původem občana.³³

Bulharská ústava někdy bývá označována za nedemokratickou až diskriminační a to právě kvůli přístupu k zakládání etnicky založených politických stran. Článek 11 popírá a omezuje práva 15 % bulharských občanů, kteří tak nemohou vytvářet vlastní organizace. I přes přítomnost tohoto článku v ústavě, strany výrazně podporující některou z etnických menšin v Bulharsku existují (Erdinç, 2002: 19). Jedenáctý článek ústavy sehrál důležitou roli při zakládání mnoha politických stran, jako příklad zmiňme Hnutí za práva a svobody a SMO-Ilinden PIRIN³⁴. Kritizován byl a stále je orgány OSN, Evropskou unií nebo Radou Evropy (Rechel, 2007b: 357).

Také výše zmíněná zpráva Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti se zabývá článkem 11 bulharské ústavy. Komise doporučuje bulharským orgánům, aby zajistily svobodu shromažďování všem občanům a zabránily tak možné etnické, jazykové nebo náboženské diskriminaci.³⁵ Článek 11 je jedinou částí ústavy, kde se objevuje pojem etnické nebo národnostní menšiny a odporuje to charakteru bulharské ústavy (Spirova, 2004: 12).

Jiné postkomunistické země střední a východní Evropy přijaly opatření, která zajistila politickou účast etnických menšin na vládě, ale bulharská ústava pojem „menšina“ vůbec nezmiňuje. To pramení z obav

³³ Celé znění ústavy je k dispozici na: Конституция. Народно събрание на Република България/Konstitucija. Narodno sabranie na Republika Bălgarija. [online]. [cit. 19.3. 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.parliament.bg/bg/const>>.

³⁴ Zmíněné politické strany budou analyzovány v dalších kapitolách.

³⁵ ECRI Report on Bulgaria (fourth monitoring cycle). *The European Commission against Racism and Intolerance* [online]. 24.2. 2009.[cit.17.6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/bulgaria/BGR-CbC-IV-2009-002-ENG.pdf>>.

Bulharů o národní přežití a je odkazem na minulost bulharského státu, který byl dlouhou dobu pod tureckou nadvládou (Rechel, 2008: 336-337).

5. 3. Významné politické strany Bulharska

Po roce 1989 se začal utvářet nový stranický systém Bulharska. V této podkapitole budou uvedeny nejvýznamnější politická uskupení, která se reformovala nebo vznikla po ustanovení demokratického režimu a jsou důležitá pro zkoumání etnických menšin Bulharska. Při vytváření fungujícího stranického systému v etnicky rozmanité společnosti se setkáme s mnoha problematickými body. Podstatné je vytvořit dobré podmínky pro zastoupení etnických minorit v politickém systému.

5. 3. 1. Bulharská socialistická strana

Silnou pozici si po roce 1990 udrželo levicové uskupení Bulharská socialistická strana (dále BSS)³⁶, která vznikla jako nástupce komunistické strany a její zástupci se velkou měrou podíleli na tvorbě nové ústavy. BSS hrála důležitou roli až do voleb v roce 1996 a poté její vliv postupně upadal (Todorov, 2007: 3).

Vztah BSS vůči politickým uskupením výrazně podporující etnické menšiny byl rozporuplný, na jednu stranu se BSS snažila zamezit etnickému konfliktu mezi Turky a Bulhary, který hrozil po obrodném procesu a proto strana vyjádřila podporu vznikající turecké frakci. Ale na druhou stranu v pozdějším období to byli právě členové BSS, jenž podali žádost o zrušení Hnutí za práva a svobody³⁷. Program strany o etnických minoritách žijících v Bulharsku říká: *„Naše politika vůči lidem z odlišných etnických a náboženských společenství se snaží vybudovat*

³⁶ Българска социалистическа партия/Bългарска socialističeska partija.

³⁷ CHUKOV, Vladimir. Ideological Approaches. *Bulgarian Ethnic Model. A Pragmatical National Version of the Multiethnic Dialog*. [online]. 2001.[cit. 23.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://crs0.tripod.com/lgivil1-2.html>>.

stejná práva pro každého a vytvořit trvalou etnickou a náboženskou toleranci a porozumění ve společnosti“³⁸.

5. 3. 2. Svaz demokratických sil

Významnou protikomunistickou pravicovou stranou je Svaz demokratických sil (dále SDS)³⁹, který byl v první polovině devadesátých let opoziční stranou. Po volbách v roce 1996 SDS přebíral pozici vládnoucího uskupení a u moci se držel mezi lety 1997-2001.⁴⁰

Také SDS se snažil udržet mírové vztahy mezi Bulhary a ostatními etniky. SDS navrhoval následující pravidlo pro zapojení občanů etnických menšin: „*Etnika nemohou získat vysoké pozice pouze na základě etnického původu, ale je nutné prokázat patřičné dovednosti. Příslušnost k etnické menšině není důvodem k upřednostňování*“. Podmínka vyvolávala častá nedorozumění a zvyšovalo se sociální napětí. Vstřícnou politiku vzhledem k menšinám ukončilo prohlášení vůdce Kostova, který HPS označil jako „prokletí“ Bulharska. Odsouzení asimilační politiky je společným prvkem obou výše zmíněných politických uskupení.⁴¹

5. 3. 3. Národní hnutí Simeona II.

Další silná strana vznikla v Bulharsku v roce 2002 pod názvem Národní hnutí Simeona II⁴². Uskupení bylo založeno bulharským králem Simeonem, který se vrátil z dlouholetého exilu. Ihned v prvních volbách získala strana přes 42 % hlasů a vytvořila vládní koalici s Hnutím

³⁸ Originální text: Политиката ни към хората от различните етнически, както и религиозни общности се гради на разбирането за гарантирани човешки права на всеки, като основи за трайна етническа и религиозна толерантност и разбирателство в обществото. Програма на Българската социалистическа партия/Programa na Bălgarskata socialitičeska partija. Dostupné z WWW: <<http://www.bsp.bg/bg/pages/osnovnidokumenti>>.

³⁹ Съюз на демократичните сили/Съюз на демократичните сили.

⁴⁰ История/Istoriya. [online]. 2012.[cit. 24. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.sds.bg/about/history>>

⁴¹ CHUKOV, Vladimir. Ideological Approaches. *Bulgarian Ethnic Model. A Pragmatical National Version of the Multiethnic Dialog*. [online]. 2001.[cit. 23.4. 2012].

Dostupné z WWW: <<http://crcs0.tripod.com/lgiv1-2.html>>.

⁴² Национално движение Симеон Втори/Nacionalno dviženie Simeon Vtori.

za práva a svobody. Rychlému úspěchu napomohla pravděpodobně krize tradičních stran, ale také pomalý ekonomický růst země. Významným faktorem byla i oblíbenost krále a jeho před volební program, který sliboval brzkou stabilizaci země a proklamoval úsilí o přistoupení Bulharska k Evropské unii. Vzhledem k těmto prohlášením je strana označována za populistickou (Cholova, 2010: 12).

Strana byla v roce 2009 přejmenována na Národní hnutí pro stabilitu a pokrok⁴³ (NHSP). V současném programu uskupení se problematika etnických menšin vůbec neobjevuje a můžeme najít pouze zmínku o toleranci rozdílných náboženství.⁴⁴

5. 3. 4. Občané za evropský rozvoj Bulharska

Významným uskupením se ihned po svém založení v roce 2006 stala politická strana Občané za evropský rozvoj Bulharska⁴⁵ (dále OERB). V čele strany stojí Bojko Borisov, který se po vítězství strany v parlamentních volbách v roce 2009 ujal postu předsedy vlády. Okamžitý úspěch nového uskupení byl zajištěn charismatickým vůdcem Borisovym, jenž si na postu starosty Sofie získal značnou oblibu obyvatel. Přes velkou a rychle získanou popularitu jeho vláda začala ztrácet své voliče a to především kvůli neplnění závazků daných v předvolební populistické kampani. Kampaň se zaměřila na negativní hodnocení vládnoucích stran, velmi kritizovala jejich řízení státu a o jiných stranách se hovořilo jako o „*těch druhých*“ (Cholova: 2010: 14).

Program strany OERB je rozdělen do několika částí. Mezi nejčastěji zmiňované body patří boj proti korupci

⁴³ Национално движение за стабилност и възход/Nacionalno dviženie za stabilnost i vāzchod.

⁴⁴ Устав на политическа партия Национално движение за стабилност и възход/Ustav na političeska partija „Nacionalno dviženie za stabilnost i vāzchod“. [online].[cit. 24. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.ndsv.bg/content/219.html>>.

⁴⁵ Граждани за европейско развитие на България/Graždani za evropejsko razvitije na Bālgarija.

a organizovanému zločinu, rychlý ekonomický růst země a s tím související zlepšení životní úrovně i zvýšení kvality života. Program se vůbec nevěnuje problematice etnických menšin (Novaković, 2010: 67-68).

Populistické strany můžeme rozdělit na radikální a demokratické populisty. Typickým příkladem bulharské radikální strany je Ataka a mezi demokratické populisty můžeme zařadit Národní hnutí Simeona II. nebo právě OERB. Borisov svoji kampaň zaměřil na celou zemi, navštívil mnoho malých měst a vesnic a snažil se vystupovat jako politik, který má k lidem blízko a je jedním z nich. Pokud se populistické strany dostanou k moci, dochází k oslabení jejich rétoriky, ale snaží se udržovat blízké vztahy s obyvatelstvem, aby nedošlo k zániku strany a ztrátě voličských hlasů (Cholova, 2010: 3, 15).

5. 3. 5. Ataka

Strana Ataka do diplomové práce zařazena především z důvodu nacionalistických postojů a kvůli snaze o potlačení přítomnosti etnických menšin.

Ataka vznikla krátce před parlamentními volbami v roce 2005, do kterých vstoupila v koalici společně s několika dalšími nacionalistickými organizacemi pod názvem *Národní unie „Útok“*⁴⁶. Zakladatelem a zatím jediným předsedou strany je Volen Siderov a rychlý vzestup voličské přízně je pravděpodobně způsoben jeho charismatickým vystupováním na veřejnosti. Ataka byl původně politický televizní pořad, který moderoval právě Volen Siderov. Jeho pořad se stal velmi populárním a již v rámci tohoto vysílání Siderov propagoval své nacionalistické a protievropské názory. Otevřeně také kritizoval domácí politiky a jejich zkorumpovanost. Siderov původně působil jako spisovatel a novinář. Vydal několik antisemitských knih a za svoji novinářskou práci získal i mnohá ocenění (Cholova, 2010: 15).

⁴⁶ Национално обединение Атака/Nacionalno obedenie Ataka.

Vymezení přesného postavení strany a bulharském politickém spektru je velmi obtížné. Sami členové strany o své pozici říkají: „*Nejsme levicovou ani pravicovou stranou, ale jsme hnutím bulharským*“⁴⁷. Přestože Ataka nepodporuje opětovný návrat komunismu usiluje o zavedení některých opatření, která byla používána komunistickou vládou. Takovým nařízením je například přejmenování tureckých obyvatel (Smrčková, 2009: 55).

Politický program strany je uveden ve dvou základních dokumentů. První dokument nese název *20 bodů strany Ataka*⁴⁸ a druhým je *Programové schéma*. Uvedme alespoň nejdůležitější body, Ataka považuje za nejdůležitější národní identitu, nad kterou není možné dávat etnické, náboženské nebo kulturní principy. Jediným možným úředním jazykem je bulharština a Ataka požaduje zákaz používání jiných jazyků na veřejnosti.⁴⁹

Program je primárně zaměřen proti etnickým menšinám a to především proti bulharským Turkům. Siderov poukazuje na silný vliv Turků a na činnost jejich nezákonně uznané politické strany Hnutí za práva a svobody a požaduje její zrušení. Využívá nacionalistické rétoriky a prohlašuje, že Bulhaři se opět dostávají pod nadvládu Turků a hovoří o hrozbě tzv. turkifikaci Bulharska. Početné turecké menšiny v Bulharsku dává za vinu chudobu a pomalý rozvoj země, která je zapříčiněna velkou finanční podporou Turků za strany bulharského státu (Kavalski, 2007: 29). Kromě protitureckých opatření se strana výrazně zaměřuje na romskou menšinu.⁵⁰

⁴⁷ Originální text: (We are) not a leftist or rightist but a Bulgarian movement.

⁴⁸ 20 точки на партия Атака/20 točki na partija Ataka.

⁴⁹ 20 точки на партия АТАКА/20 točki na partija АТАКА. [online]. © 2004 – 2009.[cit. 19.4. 2012]. Dostupné z WWW:

⟨http://www.ataka.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=51⟩.

⁵⁰ Програмна схема/Programna schema. [online]. © 2004 - 2009 Ataka. [cit. 19.4. 2012]. Dostupné z WWW:

⟨http://www.ataka.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=⟩.

Hlavním cílem uskupení je obrana bulharských zájmů. Strana také bojovala proti vstupu Bulharska do Evropské unie i dalších mezinárodních organizací. Ataka také vystupovala proti umístění vojenské základny NATO v Bulharsku a v jejím programu zůstává požadavek odstoupení Bulharska od smlouvy NATO. Podstatným bodem je rovněž vyhlášení neutrality Bulharska a podle Ataky jsou všechny státy jsou nepřátelé Bulharska (Genov, 2010: 44). Celý 20-ti bodový program je zakončen sloganem „*Navraťme Bulharsko Bulharům!*“⁵¹

Nacionalisticky zaměřený program Národní unie „Útok“ se u bulharských občanů uchytil. Koalice ve svých prvních parlamentních volbách v roce 2005 získala téměř 9 % voličských hlasů a tuto podporu si několik let udržovala. Další úspěchy následovaly v prezidentských volbách⁵² i ve volbách do Evropského parlamentu. Dalšímu politickému růstu strany zabránil vznik nového pravicového hnutí Občané za evropský rozvoj Bulharska, které vzniklo v roce 2008 a odebralo straně Ataka mnoho voličů. Ataka se nejprve profilovala jako velmi radikální strana a otevřeně vystupovala proti vládoucí straně, ale po připojení do koalice právě s OERB své názory postupně měnila. Přesto si udržuje protiturecký postoj a navrhuje například vyhlášení referenda o zákazu vysílání zpráv v turečtině v bulharské televizi. Ataka po podepsání a spojení se s OERB zmírnila i své proti evropské názory (Cholova, 2010: 19).

V současné době popularita strany neustále klesá a to hlavně z důvodu vnitřních problémů, kdy z parlamentního klubu odešlo několik členů (Smrčková, 2009: 59). Snižuje se také oblíbenost samotného vůdce Siderova, jenž v minulém roce opět kandidoval na prezidentský post

⁵¹ Да върнем България на българите!/Da vărnem Bălgarja na bălgarite!

⁵² V roce 2006 se Volen Siderov dostal do druhého kola prezidentských voleb. Více dostupné z WWW: <http://www.izbori2006.org/results_2/index.html>.

a získal pouhá 3, 64 % voličských hlasů.⁵³ Podrobný graf volební podpory strany Ataka v jednotlivých volbách je součástí přílohy.

Po vzniku a zejména po úspěchu strany Ataka lze považovat bulharský etnický model za skončený. Zejména proto, že v bulharské společnosti přetrvávají negativní předsudky a názory o etnických menšinách, především o Romech a Turcích. Vztahy mezi Bulhary a ostatními etniky jsou navenek poklidné, ale je pouze otázkou času, kdy se tato situace promění. Tohoto neklidného prostředí a nedokonalostí bulharského etnického modelu využila Ataka a pro zvýšení své popularity u veřejnosti (Kavalski, 2007: 27).

⁵³ Избори на президент и вице-президент. Централна избирателна комисија/Izbori na prezident i viceprezident. Centralna izbiratelna komisija. [online]. 2011.[cit. 22.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://results.cik.bg/tur1/prezidentski/index.html>>.

6. POLITICKÁ ÚČAST ETNICKÝCH MENŠIN

Poslední kapitola diplomové práce se snaží o potvrzení či vyvrácení hypotézy uvedené v úvodu a hlavním cílem této části práce je zjistit, zda se po pádu komunistického režimu etnické menšiny více dostávají do politické reprezentace a zda mají silnější vliv na vládu nebo na stranický systém.

6. 1. Turci

Turci jsou nejpočetnější etnickou menšinou v Bulharsku tvořící 9 % z celkového počtu obyvatel. První osídlení tureckým obyvatelstvem se datuje do poloviny 13. století a jednalo se o Turky z oblasti Anatolie. Další vlna příchodu tureckého etnika na bulharské území začíná v roce 1396 s počátkem nadvlády Osmanské říše. Do Bulharska se tak dostává nová náboženská víra – islám. Bulharské obyvatelstvo bylo islamizováno osmanskými úředníky i církevními činiteli. Islamizace probíhá nejprve ve městech a postupně se přesouvá i na venkov (Lenkova, 1999a: 4).

Osmanská říše svoji hegemonii nad Bulharskem udržela necelých pět století. Vliv Osmanů, pod neustávajícími protesty a vzniku národního obrození, začal od 19. století postupně upadat. Po rusko-turecké válce a prohře Osmanské říše byly obnovovány samostatné balkánské státy. Po těchto událostech se proměnilo dominantní postavení tureckého obyvatelstva, které zůstalo na bulharském území a jejich pozice byla výrazně oslabena. Podle odhadů v průběhu dvacátých let 20. století opouští Bulharsko až 300 tisíc Turků a stěhuje se na turecké území (Marushiakova, Popov: 4)⁵⁴.

⁵⁴ Rok vydání článku se nepodařilo zjistit.

Komunistický režim uplatňoval politiku bulharizace, která se postupně stupňovala a turecká menšina byla nejvíce pronásledovanou skupinou. Bulharská vláda se pokusila o násilnou asimilaci tureckých obyvatel a to hlavně z obavy o snahu Turecka připojit ke své zemi část bulharského území obývaného Turky. Postupně byly uzavřeny všechny turecké školy a nesměly vycházet turecké časopisy, noviny ani knihy a zastaveno bylo i turecké rozhlasové vysílání. Předseda bulharské vlády Todor Živkov a turecký premiér podepsali emigrační dohodu, na jejímž základě mělo dojít ke sloučení tureckých rodin rozdělených během 2. světové války a jejich odchodu z Bulharska. Živkov se domníval, že z Bulharska odejde alespoň 30 tisíc Turků. To se ale nesplnilo, protože bulharští Turci tvořili velice kompaktní a pevně usídlenou menšinu. V Bulharsku stále zůstávalo asi 800 tisíc tureckých obyvatel a to hlavně v okolí měst Ruse, Silistra nebo Chaskovo. Na Turky se zaměřil největší komunistický asimilační program, který probíhal v polovině osmdesátých let, tzv. obrodný proces (Tejchman, Litera, 2009: 38-39).

Ihned po pádu komunismu a také pod tlakem mezinárodního společenství se bulharská vláda rozhodla pro zrušení všech administrativních asimilačních ustanovení, která byla v minulosti nařízena. „*Pronásledování turecké populace v Bulharsku v době režimu Živkova, které vedlo k mezinárodní kritice Bulharska, bylo na podzim roku 1989 zrušeno a to především z důvodu pokusit se zlepšit obraz nově vznikajícího bulharského státu*“⁵⁵ (Çelik, 2009: 8). Turci vyhnání z Bulharska se mohli vrátit zpět a přislíbena jim byla původní půda i majetek. To vyvolalo protesty u bulharských občanů, kteří tento majetek nějakým způsobem po jejich odchodu získali. Problém majetkových otázek se v některých případech až do dnešní doby nepodařilo vyřešit.

⁵⁵ Originální text: Zhivkov's persecution of ethnic Turkish population in Bulgaria which led to international censure by he fall of 1989 may also have swayed these members of the Party leadership interested in improving Bulgaria's international image to support an attempt to remove him.

Postupně byla obnovena činnost tureckých společenských organizací a objevily se také turecké politické ambice. (Petkova, 2002: 51).

Problém stěhování Turků z bulharského území na turecké se projevoval celá devadesátá léta. Někteří Turci se nejprve rozhodli zůstat v Turecku a nevracet se zpět do Bulharska. Po podepsání bulharských přístupových smluv do Evropské unie je tendence opačná a někteří Turci se navracejí až v pozdější době a ne ihned po pádu komunismu. To vedlo ke ztrátě vlastní identity a sami Turci tento problém dodnes vnímají a tvrdí, že „v Turecku jsme považováni za Bulhary a v Bulharsku za Turky a to vede k tomu, že v obou zemích jsme pouze ti druzí“.⁵⁶

Během posledního sčítání v roce 2011 se k tureckému etniku přihlásilo 585 tisíc obyvatel. Nejvíce Turků žije v jihovýchodním Bulharsku, především v okolí měst Kardžali a Chaskovo. Další tradiční oblastí Turků jsou města Razgrad, Šumen, Silistri, Ruse nebo Burgas.⁵⁷

Mateřským jazykem 97 % bulharských Turků je turečtina, která patří do skupiny turkických jazyků. Jazyk prošel několika etapami od staroosmanského jazyka až po současný turecký jazyk, který se používá od 20. století. Bulharský turecký jazyk se výrazně liší od spisovné turečtiny. To je zapříčiněno hlavně dlouhodobým zákazem vyučování turečtiny během komunistického režimu. Turečtina v Bulharsku má mnoho rozdílných dialektů. Po roce 1989 se opětovně zavádí vyučování menšinových jazyků a tím také turečtiny na školách. Na univerzitách vznikají obory zabývající se tureckým jazykem. Turecká filologie funguje na univerzitě v Sofii i v Šumenu. V turečtině vycházejí

⁵⁶ CHUKOV, Vladimir. Bulgarian Ethnic Minorities' Classification. *Bulgarian Ethnic Model. A Pragmatical National Version of the Multiethnic Dialog*. [online]. 2001.[cit. 1.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://crcs0.tripod.com/lgivi1-1.html>>.

Originální text: We are Turks in Bulgaria and Bulgarians in Turkey. The majority in the both countries is still regarding them as the "others"

⁵⁷ Население по етническа група и майчин език. *Национален статистически институт*/ Naselenie po etničeska grupa i majčin ezik. *Nacionalen statističeski institut*. [online]. 2011.[cit. 1.3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx>>.

také noviny nebo časopisy, jako příklad uveďme noviny „Právo a svoboda“ nebo „Muslimové“⁵⁸ (Karachasan-Čanar, 2005: 220).

Náboženstvím Turků v Bulharsku je islám. Většinově vyznávají sunnitský islám a pouze malá část z nich se hlásí k šíitskému islámu. Po pádu komunismu jsou opětovně otevírány turecké mešity a počet fungujících mešit na bulharském území se v současné době blíží k tisíci (Lenkova, 1999a: 31-32).

6. 1. 1. Hnutí za práva a svobody

Politická strana *Hnutí za práva a svobody*⁵⁹ (dále HPS) byla založena a registrována bezprostředně po pádu komunistického režimu v roce 1990. Sídlem strany se stalo město Varna a vůdčím představitelem a zároveň také spoluzakladatelem byl Ahmed Dogan⁶⁰. Ihned od svého počátku HPS zaměřilo program na svobodu a rovná práva pro turecké obyvatelstvo. Mezi hlavní požadavky patřila možnost hovořit turečtinou, používat turecká jména nebo praktikovat islám. Důležitým bodem byla i možnost turecké menšiny emigrovat do Turecka. Později uskupení rozšířilo své cíle na všechny etnické menšiny v Bulharsku a na snahu dohlížet na dodržování jejich práv a svobod. Ve svém volebním programu se HPS výrazně odvolává na bulharský etnický model a považuje ho velmi dobrý příklad pro ostatní balkánské země, jak přistupovat k problematice etnických menšin. Podle Dogana je BEM důležitý bulharský produkt, který může pomoci vytvořit novou podobu Bulharska i celého Balkánského poloostrova (Ishiyama, Breuning, 1998: 4).

Důležitým faktorem vzniku strany byla snaha HPS vyřešit otázku postavení tureckého jazyka a především zamezit další diskriminaci Turků

⁵⁸ Права и свободи/Prava i svobodí, Мюцюлмани/Mjusjulmani.

⁵⁹ Движение за права и свободи/Dviženie za prava i svobodí.

⁶⁰ Ahmed Dogan byl také spoluzakladatel Tureckého národně-osvobozenického hnutí, které vzniklo v roce 1985 a snažilo se zastavit obrodný proces namířený proti muslimskému obyvatelstvu. Toto hnutí by se dalo označit jako předchůdce HPS. Dogan byl za svoji proti státní činnost odsouzen k deseti letům vězení (Crampton, 2007: 378).

v Bulharsku. Cílem bylo navrácení původních jmen všem muslimským obyvatel. HPS kladlo a klade velký důraz na dva charakteristické prvky tureckého obyvatelstva a to muslimské náboženství a právě turecký jazyk (Bakalova, 2006: 239).

Hnutí za práva a svobody ve svém programu prohlašuje: „*HPS je liberální politickou stranu, která byla vytvořena, aby ochraňovala práva etnických menšin v Bulharsku*“.⁶¹ Právě zástupci etnických menšin jsou stabilními voliči HPS. Pouze 17 % voličů HPS se identifikují jako Bulhaři (Spirova, 2010: 17).

Na počátku devadesátých let 20. století bylo Bulharsko na pokraji občanské války založené na etnickém původu, především kvůli tureckému obyvatelstvu, kdy sílily obavy z možné odplaty za obrodný proces. Vznik a přijetí HPS do stranického systému sehrálo důležitou roli v přechodném období bulharské společnosti. HPS přispělo ke snížení napětí mezi Turky a Bulhary, které vzniklo jako následek obrodného procesu. Během této násilné asimilační kampaně z Bulharska emigrovalo asi 350 tisíc Turků a asi polovina z nich se po pádu komunismu rozhodla vrátit zpět do Bulharska (Çelik, 2009: 16).

Negativní postoj Bulharů k tureckému obyvatelstvu plyne ze strachu ze ztráty většiny a dominantního postavení ve společnosti. Pokud jsou Turci v regionu zastoupeni v malém počtu jsou vnímáni jako dobří sousedé a vztahy jsou přátelské. Ale pokud se podíváme do smíšených oblastí, turecká menšina představuje pro Bulhary hrozbu (Elchinova, 2001: 71).

Po svém vzniku muselo HPS čelit několika peticím nebo žalobám nacionalistických skupin, které se snažily zabránit účasti strany

⁶¹ История. Движение за права и свободи/История. Движение за права и свободи. [online]. 2010.[cit. 17.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.dps.bg/about/history.aspx>>. Originální text: Движението за Права и Свободи е либерална партия, която първоначално беше формирана да защитава правата на малцинствата в България.

ve volbách a usilovaly o ukončení vlastní existenci tohoto uskupení. Přestože strana v názvu nemá žádnou etnickou menšinu, předseda strany Dogan si dokázal získat podporu turecké populace v Bulharsku. Nejvážnější byla žaloba podána k Ústavnímu soudu společně parlamentními stranami BSS a SDS. Tato žaloba se odvolávala na článek 11 bulharské ústavy a HPS bylo označeno protiústavní stranou snažící se vyvolat etnické konflikty. Ústavní soud všechny protesty proti HPS zamítl a strana mohla pokračovat ve své činnosti a účastnit se voleb (Erdoğan, 2002: 20).

Od svého počátku si strana udržovala přibližně stejnou podporu voličů a to v rozmezí 5-7 %. Turecká menšina na bulharském území žije především v pohoří Rodopy a také v okolí měst Šumen a Razgrad a právě v těchto oblastech získává HPS nejvíce volebních hlasů. HPS začínalo pouze s podporou Turků, ale po úspěších a stabilním postavení ho začali volit i Romové, především ti s muslimským vyznáním, a Pomaci. HPS se ze strany původně ochraňující zájmy turecké menšiny vyprofilovala na politickou frakci bránící dodržování práv všech etnických menšin Bulharska a přispívá k jejich integraci. HPS těmito kroky výrazně pomohlo k etnickému klidu v zemi a v Bulharsku neproběhly žádné větší etnické konflikty jako například v zemích bývalé Jugoslávie (Erdoğan, 2002: 20-21).

Jak již bylo řečeno, od vzniku HPS si od svého založení vytvořilo pevné postavení mezi bulharskými politickými stranami a získalo si voličskou základnu a ta ji podporovala i v parlamentních volbách. Ve svém programu se strana označuje za liberální stranu a na nejvyšší stranické pozice dosadilo etnické Bulhary a to zejména pro zajištění

dalších příznivců. Strana je schopna vytvořit koalici s různými politickými uskupeními, a to bez ohledu na jejich politickou ideologii.⁶²

Poprvé se HPS dostalo do bulharské vlády v roce 2001, když podepsalo koaliční smlouvu se stranou Národního hnutí Simeona II. HPS se tak stalo prvním uskupením založeným na etnických základech, která se podílelo na vládě. Ahmed Dogan se aktivně snažil o ustanovení kvót pro zabezpečení spravedlivého zastoupení etnických menšin v politickém systému. Byla vydána tzv. Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšiny, jenž měla omezit diskriminaci menšin na pracovním trhu i politické scéně. HPS začalo být považováno za garanta práv všech etnických menšin v Bulharsku (Broun, 2008: 53).

Velké úspěchy HPS vyvolaly obavy mezi bulharskými obyvateli z opětovného tureckého převzetí moci. Této nálady mezi občany využili nacionalisté a založili výše zmíněnou politickou stranu Ataka, která se primárně zaměřila na odpor proti tureckému obyvatelstvu a otevřeně proti nim vedla svůj volební program. Velmi dobrého výsledku dosáhlo HPS i v dalších parlamentních volbách v roce 2005, kdy získalo ještě větší podporu obyvatel a se 14 % podílem voličských hlasů skončilo opět na třetím místě. Důležitější ovšem bylo opětovné vytvoření vládní koalice s Národním hnutím Simeona II. a se socialistickou stranou BSS (Nahapetyan, 2007: 42-45).

Důležitým bodem programu HPS byla podpora členství Bulharska v NATO a Evropské unii. Přistoupení Bulharska k mezinárodním organizacím by zaručilo práva a svobody etnickým menšinám, proto byly a jsou volby do Evropského parlamentu (dále EP) podstatnou událostí pro HPS (Nahapetyan, 2007: 40)

⁶² SPIROVA, Maria. The Political Representation of the Roma Minority in Bulgaria: (1990-2005). [online]. [cit. 21.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.politeia.net/Themes/citizenship_and_participation/the_political_representation_of_the_roma_minority_in_bulgaria_1990_2005>.

Historicky první volby do EP se v Bulharsku konaly bezprostředně po přistoupení země do Evropské unie v červnu 2007. Volby vyhrálo nově vzniklé silné uskupení Občané za evropský rozvoj Bulharska. Volby do Evropského parlamentu provázela nízká volební účast, která nepřesáhla 30 % voličů. HPS si udrželo pozici třetí nejsilnější strany, a získalo přes 20 % hlasů, což byla největší podpora voličů v historii strany⁶³. Tento výsledek ale nelze přeceňovat a to hlavně v souvislosti s nízkým počtem bulharských voličů. Důležitým ukazatelem zvyšující se podpory HPS je teritoriální rozložení voličů. Kromě svých tradičních volebních okruhů, kde žije převážně turecké menšina, HPS získalo velký počet hlasů také na jihu a jihozápadě země (Maškarinec, 2008: 123). Ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 získalo HPS 14 % hlasů a přes pokles volební podpory si udrželo třetí pozici v bulharském stranickém systému.⁶⁴

Podrobný graf volební podpory Hnutí za práva a svobody v jednotlivých letech je součástí přílohy.

6. 2. Romové

Romské osídlení bulharského území začalo přibližně ve 13. století. Některé zdroje uvádějí i dřívější kontakt Romů s bulharským teritoriem, ale přesné datum určit nelze. V době byzantské nadvlády se Romové dostávají nejen do Bulharska, ale také do Srbska, Moldavského království nebo do Valašska. Ve 14. století se na mapě Evropy objevuje nový silný stát Osmanská říše, která si v průběhu několika století podmanila velkou část Balkánského poloostrova a to včetně bulharského území (Ringold et

⁶³ Окончателни резултати от изборите за членове на Европейския парламент от Република България/Окончателни резултати от изборите за членове на Европейския парламент от Република България. [online]. 2007.[cit. 17.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.izbori2007.org/results/index.html>>.

⁶⁴ Окончателни резултати за страната/Окончателни резултати за страната. [online]. 2009. [cit. 17.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://rezultati.cikep2009.eu/results/rik_00.html>.

al., 2005: 6). Tradičním způsobem života Romů bylo kočování, ale díky dobré politice Osmanské říše Romové mění svoje zvyky. Romové se začínají usazovat na vesnicích nebo ve městech v nově vznikajících romských čtvrtích. Mnoho Romů postupně přijalo islám jako své náboženství. A zatímco v 15. a 16. století výrazně převažovali Romové s křesťanskou vírou, tak v 18. století převládali muslimští Romové (Marušiakova, Popov, 1995: 11).

Podle posledního sčítání lidu z roku 2011 žije v Bulharsku 325 000 Romů, což je asi 5 % všech obyvatel. Ne všichni Romové se během sčítání přihlásí ke svému etniku a identifikují se jako Bulhaři nebo Turci.⁶⁵ Podle neoficiálních odhadů a čísel zde může žít až 800 tisíc romských obyvatel. Během posledních sto let počet obyvatel romského etnika neustále narůstal. V roce 1900 se ke své romské příslušnosti hlásilo asi 90 tisíc obyvatel a v polovině 20. století to bylo dvakrát tolik (Karachasan-Čanar, 2005: 153).

Romové se nacházejí na celém území, pouze v horských oblastech se vyskytují méně. Nejvíce Romů žije v severozápadní části Bulharska kolem měst Pleven, Montana a Vidin a v jejich okolí. Další oblastí je jihozápad s městy Sofia, Blagoevgrad nebo Pernik. Před rokem 1990 byla většina romské populace venkovská, ale později se díky migrační vlně tento podíl s městským obyvatelstvem vyrovnal. Dokonce v některých městech, např. ve Slivenu, Romové představují až jednu třetinu obyvatel a můžeme zde najít oddělené cikánské čtvrti. V těchto odloučených ghettech je velmi časté přelidnění a v jedné domácnosti žije až sedm Romů⁶⁶ (Tomova, 1998: 22).

⁶⁵ Преброяване 2011 (окончателни данни). *Национален статистически институт/ Prebrojavane 2011 (okončateľni dannii). Nacionalen statističeski institut.* [online]. Poslední aktualizace 21.07.2011 [cit. 28. 12. 2011].

Dostupné z WWW: <<http://www.nsi.bg/EPDOCS/Census2011final.pdf>>.

⁶⁶ V rodinách etnických Bulharů žijí podle statistik maximálně 3 obyvatelé (Tomova, 1998: 22).

Romský jazykem je romština, která je z geografického pohledu nejvíce rozšířeným jazykem v Evropě. Mluví se jím ve všech zemích, kde se vyskytují romští obyvatelé. Toto má za důsledek spoustu dialektů, které rozlišují fonetikou i slovní zásobou. Jsou známé pokusy lingvistů ustanovit jednotnou a oficiální podobu romštiny, ale ty prozatím zůstávají neúspěšné (Pamporov, 2006: 67-68).

Romština se v Bulharsku od roku 1993 vyučovala na mnoha školách, byl sepsán i romský slabikář a o romský jazyk byl velký zájem mezi obyvateli Bulharska, ale jeho obliba po pár letech poklesla. V současnosti se romština nevyučuje, i přestože jazyky jiných etnických menšin (turečtina nebo arménština), jsou do školních osnov zařazeny. Hlavním problémem je právě mnoho romských dialektů a to, že jazyk nemá standardizovanou podobu. Je těžké ho vyučovat, neexistují adekvátní učitelé ani učební pomůcky (Karachasan-Čanar, 2005: 155). Během posledního sčítání obyvatel romský jazyk jako svůj mateřský jazyk uvedlo 281 000 občanů, což tvoří asi 4,2 %.⁶⁷

Společnými problémy pro mnoho Romů, a to nejen v Bulharsku, jsou chudoba, nedostatečné vzdělání, nezaměstnanost, špatný zdravotní stav nebo žijí v nevyhovujících podmínkách. Ne všichni trpí tímto nedostatkem. V Bulharsku žijí i Romové bohatí nebo Romové střední třídy, kteří pracují a posílají své děti do školy jako Bulhaři a jiné etnické skupiny v Bulharsku. Všechny výše zmíněné problémy spolu navzájem souvisejí. V Bulharsku můžeme najít několik programů sociální pomoci a podpory v nezaměstnanosti. Ve srovnání s ostatními etniky jsou právě Romové nejpočetnější skupinou, která tyto programy využívá (Tomova, 1998: 30).

⁶⁷ Преброяване 2011 (окончателни данни). *Национален статистически институт/* Prebrojavane 2011 (okončateľni dani). *Nacionalen statističeski institut*. [online]. Poslední aktualizace 21.07.2011 [cit. 28. 12. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.nsi.bg/EPDOCS/Census2011final.pdf>>.

Problém nezaměstnanosti je hlavní příčinou chudoby romského obyvatelstva v Bulharsku. Více než 50 % dospělých Romů nemá pravidelné zaměstnání a živí se sezónními pracemi. Romové mají menší šance najít si kvalitní práci a to zejména kvůli nedostatečnému nebo často žádnému vzdělání. Negramotnost mezi Romy čítá kolem 10 % romských obyvatel.⁶⁸ Romové jsou proto dlouhodobě odkázáni na sociální dávky. V současnosti asi 64 % bulharských Romů žije pod hranicí chudoby. Hospodářská krize, která neustále prohlubuje zadluženost Bulharska, nijak nepřispívá ke zlepšení romských podmínek pro život (Tomova, 1998: 56).

V posledních letech bylo přijato mnoho zákonů a opatření, která by měla přispět k rychlejší a bezproblémovější integraci Romů do bulharské společnosti. V praxi tato nařízení nebyla uvedena do chodu a zůstávají pouze na papíře. Mezi nejvýznamnější patří hlavně *Rámcový program pro integraci Romů do bulharské společnosti*⁶⁹ nebo *Národní akční plán: Desetiletí romského zařazení do společnosti 2005-2015*⁷⁰. Programy stanovují především zásady a úkoly v nejtěživějších oblastech – ochrana před diskriminací, hospodářský program pro rozvoj romské menšiny, zlepšení a ochrana zdraví, vzdělávání a obrana romské kultury (Pamporov et al., 2008: 61-62).

6. 2. 1. Romské politické strany

Romové tvoří v Bulharsku druhou nejpočetnější etnickou menšinu, která představuje 5 % bulharských občanů. Následující část práce se bude zabývat politickou účastí Romů a jejich politických stran v bulharské politickém systému.

⁶⁸ Policies Toward the Roma in Bulgaria. *Center for Deliberative Democracy* [online]. ©Stanford University. 2007. [cit. 27.12. 2011].

Dostupné z WWW: <<http://cdd.stanford.edu/docs/2007/bulgaria-roma-2007.pdf>>.

⁶⁹ Рамкова програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество/Ramkova programa za ravnopravno integrirane na romite v bǎlgarskoto obštestvo.

⁷⁰ Национален план за действие: Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г./Nacionalen plan za dejstvие: Decetiletie na romskoto vključvane 2005-2015g.

Romské obyvatelstvo se po pádu komunistického režimu nepodařilo integrovat do bulharské společnosti, a proto se pohybují na jejím okraji. Vůči Romům si Bulhaři udržují mnoho předsudků a právě ty brání lepšímu začlenění. Z této situace vyplývá i zanedbatelné postavení romských politických stran v bulharském systému (Brown et al., 2003: 3). Ani romské politické organizace se nevyhnuly soudním procesům, které usilovaly o ukončení jejich činnosti. Soudy nakonec zamítly všechny žaloby a romská uskupení dostala povolení kandidovat a účastnit se voleb. Je pravděpodobné, že soudní souhlas s pokračováním romských uskupení souvisí s nízkou obavou Bulharů na výraznější úspěch těchto stran ve volbách (Vassilev, 2004: 45).

Na celostátní úrovni nemají Romové prakticky žádné zastoupení, ale ve volbách do místních zastupitelstev dokázaly romské politické frakce získat dílčí úspěchy. I přes zvolení Romů do lokálních funkcí se ještě nepodařilo tuto pozici žádnému zástupci obhájit v následujících volbách. Postupně se formuje organizovaná předvolební kampaň, která by mohla přispět k zapojení romských zástupců i do vlády nebo do parlamentu (Brown at al., 2003: 6).

Nejpodstatnější příčinou romských nezdarů ve volbách je právě nejednotnost. Romům se nepodařilo vytvořit kompaktní politickou stranu, která by si získala výraznější postavení a stálou voličskou základnu. Například před volbami v roce 2005 bylo v Bulharsku zaregistrováno 26 politických stran, v jejichž názvu se objevil výraz „romský“ a právě tato roztříštěnost je hlavním problémem romské politické participace. Nejednotnost Romů se odvíjí také od geografického rozložení obyvatel v Bulharsku. Na rozdíl od turecké menšiny, jenž je soustředěna do dvou oblastí, Romové jsou rozprostřeni po celé zemi a to také nepřispívá k jednoduchému vytvoření celonárodní politické strany (Hajdinjak, 2008: 17).

Romská menšina se snaží o zvolení romských politiků několika způsoby. Účinným postupem Romů, jak se zapojit do politickém systému, je kandidovat jako člen některé tradiční bulharské strany. Toto spojení se však v konečném důsledku ukázalo prospěšné pouze pro Bulhary. Bulharské strany získaly více romských voličů, ale Romové nezaznamenali vyšší počet svých zástupců. Romové mají od pádu komunismu v každém parlamentu pravidelně alespoň jednoho zástupce a výjimkou se staly volby v roce 2001, kdy byli zvoleni dva romští poslanci. Trvalou podporu romského etnika má BBS, která jim vždy zajistila přítomnost jednoho romského občana v parlamentu (Brown et al., 2003: 6).

Podobnou variantou politické participace je připojení celé romské strany do koalice s významnějším politickým uskupením, které obvykle získá potřebný počet voličských hlasů a účastní se politického života. I v tomto případě kalkuluje silnější strana s nárůstem počtu romských voličů. K takovéto spolupráci došlo před volbami do parlamentu v roce 2001, kdy se romská strana EUROROMA připojila do koalice s tureckým HPS a společně tak vytvořily potencionálně silné seskupení etnických menšin. Pokud si uvědomíme, že celkový počet tureckých a romských obyvatel dohromady tvoří téměř 15 % obyvatel Bulharska, měla tato koalice nejen šanci vstoupit do parlamentu, ale také významně ovlivňovat jeho rozhodování. Spolupráce stran HPS a EUROROMA nakonec výše zmíněné předpoklady nenaplnila a po mnoha sporech došlo k ukončení vzájemné kooperace obou uskupení. Romská menšina po těchto volbách získala pouze dva zástupce.⁷¹

Romové se také pokusili o sjednocení více romských politických hnutí se a tato snaha se odehrála před parlamentními volbami v roce

⁷¹ ILIEV, Andrei. Participation of Bulgarian Roma in the 2001 general elections and prospects for political representation. *European Roma Rights Centre*. [online]. 2001.[cit. 23.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.errc.org/article/participation-of-bulgarian-roma-in-the-2001-general-elections-and-prospects-for-political-representation/1232>>

2001. Osm romských stran vytvořilo koalici s názvem Svobodné Bulharsko, ale podpora od voličů nedosáhla ani 1 %. Příčinu v malé podpoře této koalice vidí Brown v tom, že „Romové vždy nevolí jako blok a nemusí nutně podporovat politickou stranu na etnickém základu nebo kandidáty, kteří se hlásí k jejich zastupování.“⁷² (Brown et al., 2003: 7).

Poslední variantou, kterou se Romové pokusili získat rozsáhlejší vliv na politickém systému, je kandidatura vlastní romské strany a o toto se snažilo Politické hnutí EUROROMA⁷³. Romská strana EUROROMA byla založena v roce 1998 a za hlavní cíl si kladla podporu romského etnika, rychlejší integraci Romů do bulharské společnosti a také dohlížení na dodržování romských práv. V roce 2005 kandidovala jako samostatný politický subjekt a stala se tak první romskou stranou, která se pokusila takto prosadit své zástupce do bulharského parlamentu. EUROROMA dosáhla statutu největší romské politické strany, alespoň podle počtu registrovaných voličů. Po dobrém výsledku svých kandidátů v místních volbách v roce 2003 strana měla reálnou šanci uspět i ve volbách celostátních. Slabinou se stala volební kampaň strany, když EUROROMA do své kampaně zařadila známé osobnosti bulharského společenského života a mezi kandidáty byli herci nebo zpěváci⁷⁴. Tato kampaň se straně neosvědčila a získala pouze 1,25 % voličských hlasů⁷⁵ a do parlamentu se tak nedostala.⁷⁶

I přes název EUROROMA je strana otevřena všem bulharským občanům a podle stanov uskupení je 30 % kandidátů bulharského nebo

⁷² Originální text: The Roma parties' failure to attract a substantial Roma vote indicates that Roma do not always vote as a bloc, and further do not necessarily support the ethnic-based political parties and candidates that claim to represent them.

⁷³ Политическо движение ЕВРОРОМА/Političesko dviženie EVROROMA.

⁷⁴ Na kandidátní listině se objevil i kontroverzní bulharský zpěvák Azis, který usiloval o post ministra kultury. Více na : Азис амбициран да е министър на културата/Azis ambiciran da e ministar na kulturata. *Vesti.bg*. [online]. 2005.[cit. 21.4. 2012].

Dostupné na WWW: <<http://www.vesti.bg/?tid=40&oid=715707>>.

⁷⁵ Pro vstup do parlamentu je v Bulharsku potřeba získat 4 % hlasů.

⁷⁶ Roma Participation in the 2005 Bulgarian Parliamentary Elections. *National Democratic Institute for International Affairs*. [online]. 2007.[cit. 21.4. 2012].

Dostupné z WWW: <<http://www.osce.org/odihr/27648>>.

tureckého původu. Úspěchy strany tedy jsou jen na lokální úrovni. Po této zkušenosti se EUROROMA stala členem Koalice pro Bulharsko a od posledních parlamentních voleb v roce 2009 měla v parlamentu jednoho zástupce.⁷⁷

6. 3. Makedonci

Bulharsko je přímým sousedem Makedonie a proto zde můžeme najít početnou makedonskou etnickou menšinu. V minulosti bylo makedonské území a Makedonci součástí bulharského státu. Několik století byla Makedonie jeho centrem a město Ochrid hlavním střediskem kulturního i církevního života tehdejší bulharské říše (Rychlík, 2000: 261).

Formování makedonských kulturních i politických organizací začalo po ukončení nadvlády Osmanské říše. V roce 1883 byla založena Vnitřní makedonsko-odrinská revoluční organizace, která byla později přejmenovaná na Vnitřní makedonskou revoluční organizaci (dále VMRO)⁷⁸. Sdružení se podílelo na vypuknutí mnoha protestů a povstání. Povstání nakonec vedla ke vzniku tzv. balkánských válek, které probíhaly v letech 1912-1913. Nejprve došlo ke spojení balkánských států do Balkánského svazu a boji proti Osmanské říši, později bojovaly samotné státy mezi sebou. Činnost VMRO byla během komunismu zakázána a organizace plně obnovila činnost po roce 1990 a usilovala o založení makedonské politické strany. Hlavní institucí, jež vznikla po pádu komunismu, se ale stala Asociace Ilinden působící v jihozápadním Bulharsku tzv. pirinské Makedonii (Kojouharov, 2004: 283).

⁷⁷ Roma Participation in the 2005 Bulgarian Parliamentary Elections. *National Democratic Institute for International Affairs*. [online]. 2007.[cit. 21.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.osce.org/odihr/27648>>.

⁷⁸ Вътрешна македонска револуционна организација/Vătrešna makedonska revoljucionna organizacija.

Kořeny nedorozumění mezi Makedonci a Bulhary začaly po druhé světové válce, kdy komunistická vláda uznala makedonské obyvatele jako samostatnou etnickou menšinu. Snažila se tak o kulturní autonomii Makedonců žijících na bulharském území. V tomto kroku komunisté viděli důležitou fázi před sjednocením Pirinské Makedonie a Makedonské socialistické republiky. Tato politika byla iniciována v roce 1946, ale již za dva roky byla Sovětským svazem ukončena (Zhelyazkova et al., 2003: 10)

K uznání makedonského etnika v Bulharsku dochází až v roce 2001, kdy jsou Makedonci zařazeni do sčítání jako samostatné etnikum. Od šedesátých let 20. století se pod vládou Todora Živkova začala uplatňovat politika jednotného bulharského národa a makedonská menšina byla zpochybňována. Poslední sčítání Makedonců proběhlo v roce 1965 a k opětovnému uznání přítomnosti makedonského etnika na bulharském území došlo až v roce 1999 po velkém nátlaku makedonských organizací a vzájemné dohodě mezi Bulharskem a Makedonií. Makedonci se poté v roce 2001 opětovně objevili ve sčítacích dokumentech jako samostatné etnikum (Rechel, 2008: 335).

Podle údajů z posledního sčítání obyvatel se k makedonskému etniku přihlásilo jen 1609 Makedonců, kteří žijí převážně v regionu Blagoevgrad nebo v hlavním městě Sofie.⁷⁹ Neoficiální odhady však počítají v oblasti Blagoevgradu až s 20 tisíci Makedonci. Dnešní identita bulharských Makedonců byla ovlivněna historickými a kulturními faktory. Většina z nich se pokládá za Makedonce, kteří mají silné makedonské cítění, ale za svoji národní identitu považují bulharskou (Lenkova, 1999b: 14).

⁷⁹ Население по етническа група и майчин език. *Национален статистически институт*/ Naselenie po etnička grupa i majčin ezik. *Nacionalen statističeski institut*. [online]. 2011.[cit. 1.3. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx>>.

Bulharsko-makedonské vztahy se po roce 1990 začaly zlepšovat. Důležitý podíl na tom mělo rychlé uznání nově vzniklé samostatné Makedonie (Pettifer. 1992: 484)⁸⁰. Bulharsko bylo první zemí, která v roce 1992 akceptovala její nezávislost. Problematická zůstávala pouze otázka makedonského jazyka, který je v Bulharsku považován pouze za dialekt bulharštiny. Tento problém byl vyřešen v roce 1999 vzájemnou dohodou. Makedonie a Bulharsko se zřekly územních nároků v sousední zemi a připustily existenci obou jazyků. Makedonský jazyk patří do skupiny slovanských jazyků a s bulharštinou si je velmi podobný. Makedonci v Bulharsku hovoří několika různými makedonsko-bulharskými dialekty (Crampton, 2007: 411).

Makedonským náboženstvím je východní pravoslaví a nijak se neodlišuje od bulharského vyznání. Makedonci se snaží o vznik samostatné makedonské církve, ale jejich snahy jsou zatím neúspěšné. Všichni věřící jsou tedy seskupeni pod bulharskou církví. Makedonci nemají žádný vlastní kostel a proto k bohoslužbám docházejí do bulharských kostelů (Lenkova, 1999b: 27-28).

6. 3. 1. SMO-Ilinden PIRIN

Makedonská menšina si vlastní politickou stranu založila v roce 1990 pod názvem Spojená makedonská organizace – Ilinden (dále SMO-Ilinden)⁸¹. Podle svého programu strana primárně usilovala o uznání Makedonců jako etnické menšiny Bulharska, která má podle bulharské ústavy nárok na vlastní kulturní a vzdělávací instituce. V žádném

⁸⁰ Po rozpadu Jugoslávie vzniká stát s názvem Republika Makedonie. Problém s uznáním mělo především Řecko, ve kterém se nachází stejnojmenný region. K mezinárodnímu uznání došlo až v roce 1993 a to pod jménem Byvalá jugoslávská republika Makedonie, anglicky Former Yugoslav Republic of Macedonia, z tohoto označení je také odvozena zkratka-FYROM.

⁸¹ Обединена македонска организација "Илинден"/Obedinena makedonska organizacija "Ilinden".

dokumentu strana nepropagovala snahy o odtržení Pirinské Makedonie od Bulharska.⁸²

V roce 1999 se SMO-Ilinden transformovala do nového uskupení a vzniká tak *SMO-Ilinden – Strana pro hospodářský rozvoj a integraci obyvatel*.⁸³ Přidaná část pojmenování v bulharském jazyce dává zkratku PIRIN a tím odkazuje na region, ve kterém je nachází sídlo strany. Centrem této politické frakce je město Blagoevgrad.⁸⁴

Kromě svého názvu strana výrazně změnila i politický program. Důležitým bodem programu zůstává podpora integrace a rovnosti etnických menšin. Především je zmíněna makedonská minorita žijící v Bulharsku a zdůrazněna je také spolupráce s Makedonií. Program strany přímo říká následující: „*SMO-Ilinden PIRIN bojuje za rovnost a integraci všech národnostních menšin a náboženských společenství v Bulharsku, za plnění evropských norem pro práva menšin, za nezcizitelné právo každého člověka určit si své národní a náboženské prostředí, za podporu tolerance, respektu etnických Makedonců a za ochranu lidských práv v bulharské společnosti*“.⁸⁵

Hned po svém vzniku byla k bulharskému Ústavnímu soudu podána žádost o zrušení strany pro její separatistické cíle a proti krokům učiněným vůči územní celistvosti Bulharska. V žádosti se jako

⁸² BAKALOVA, Maria. Bulgarian 'Macedonian' Nationalism in the Post 1989 Decade. *New Balkan Politics*. [online]. 2003.[cit. 22.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_6/bakalova.natio.eng.asp>.

⁸³ Обединена македонска организација "Илинден" - Партија за икономическо развие и интеграција на населението/ Obedinena makedonska organizacija "Ilinden" – Partija za ikonomičesko razvitie i integracija na nacelenieto.

⁸⁴ Case of Stankov and the United Macedonian Organisation Ilindev v. Bulgaria. [online]. 2001.[cit. 17.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.minorityrights.org/download.php?id=393>>.

⁸⁵ Учредителна декларација/Učreditelna deklaracija. [online]. © 1999-2009. [cit. 22.4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.omoilindenpirin.org/documents/declaration_b.asp>.

Originální text: Да се бори за равноправието и интеграцијата на всички етнически малцинства и религиозни общности в България, за прилагане на европейските стандарти за правата на малцинствата и за неотменимото право на всеки човек сам да определя своята национална и религиозна принадлежност; да насърчава толерантноста, уважението към етническите македонци и спазването на човешките права в българското общество.

nejpodstatnější důvod pro zrušení strany udává její snaha o odtržení Pirinské Makedonie od Bulharska, a toto úsilí je v rozporu s demokratickou ústavou Bulharska. Strana se bránila vyjádřením, že v Bulharsku není oficiálně přítomna makedonská menšina a SMO-Ilinden PIRIN nemůže porušovat článek 11 o zákazu zřizování politických stran na etnickém principu.⁸⁶ Ústavním soudem byla v roce 2000 SMO-Ilinden PIRIN prohlášena za protiústavní a dostala zákaz účastnit se voleb (Hajdinjak, 2008:18).

S kritikou proti rozhodnutí ústavního soudu vystoupil také předseda tureckého uskupení Ahmed Dogan, který se postavil za makedonskou stranu SMO-Ilinden PIRIN, protože v zákazu strany vidí diskriminaci etnických menšin a nedodržování základních lidských práv podle mezinárodních úmluv (Erdoğan, 2002: 20).

Problematika pozastavení činnosti SMO-Ilinden PIRIN se řešila i na mezinárodním poli. Strana podala stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva do Štrasburku. Evropský soud v roce 2005 podal připomínku vůči Bulharsku, že v případě SMO-Ilinden PIRIN porušuje právo na svobodu sdružování a má svůj zákaz zrušit. Bulharská vláda oponovala, že Makedonci nejsou v Bulharsku nijak diskriminováni a SMO-Ilinden PIRIN se snaží o vytvoření makedonského národa na bulharském území.⁸⁷

Spor pokračoval i v následujících letech a strana ještě několikrát žalovala Bulharsko u Evropského soudu. Poslední a konečné rozhodnutí bylo vydáno v roce 2009, kdy soud prohlásil, že Bulharsko nebude bránit

⁸⁶ Конституционен съд на Република България/ Konstitutionen säd na Republika Bälgarija. [online]. 2000. [cit. 24.4. 2012].

Dostupné z WWW: <<http://www.constcourt.bg/Pages/Document/Default.aspx?ID=532>>.

⁸⁷ Case of Stankov and the United Macedonian Organisation Ilindev v. Bulgaria. [online]. 2001.[cit. 17.4. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.minorityrights.org/download.php?id=393>>.

SMO-Ilinden PIRIN založení strany, pokud bude dodržovat ústavu a zákony.⁸⁸

6. 4. Pomaci

Pomaci jsou velmi specifickou etnickou skupinou, kterou etnografové definují jako Bulhary s muslimským vyznáním a hovoří o nich jako o tzv. bulharských muslimech. Přesněji řečeno Pomaci mluví bulharským jazykem a jako náboženství uznávají islám. Jejich skutečný původ je předmětem sporů a existuje několik názorů na tuto otázku. Mezi nejvíce uznávaný názor patří, že Pomaci jsou slovanského původu a později přijali muslimské náboženství, ale tento přechod k muslimské víře se dá jen velmi těžko datovat. Také není znám důvod této změny a to zda proběhla individuálně nebo masovou formou. Některé teorie mluví o arabském původu Pomaků, kteří se do bulharských Rodop dostávají během byzantské nadvlády. Pomaci žijí v Bulharsku, Řecku, Makedonii, Turecku a Albánii. Všechny jmenované státy se snaží o zařazení Pomaků do své společnosti a považují je za svoji původní skupinu (Ghodsee, 2010: 38-39).

První kulturní organizace Pomaků v Bulharsku vznikla na konci třicátých let minulého století ve Smoljanu pod názvem Vlast⁸⁹ a měla zajistit zejména zvýšení povědomí Pomaků o bulharském národu. Řídila se přesvědčením, že bulharští muslimové mohou být dobří Bulhaři i dobří muslimové a tím došlo ke zpochybnění tradičního předpokladu, že Bulhaři musejí být křesťané. Organizace fungovala do nástupu komunistického režimu, kdy byla zrušena a označena za nacionalistické hnutí podporující tureckou propagandu (Anagnostou, 2005: 65).

⁸⁸ ОМО "Илинден" загуби войната с България/ОМО "Ilinden" zagubi vojната s Bălgarija. [online]. 2009. [cit. 17.4. 2012]. Dostupné z WWW:

⟨<http://www.segabg.com/article.php?issueid=4549§ionid=4&id=0000801>⟩.

⁸⁹ Родина/Rodina.

Do konce 20. století byli Pomaci menšinou žijící výhradně v horách. Dnes se Pomaci stěhují z horských oblastí a přestávají udržovat své osobité tradice a zvyky, které pro ně byly typické po celá staletí. Původním způsobem života Pomaků bylo nomádství a živilo se hlavně jako zemědělci nebo chovatelé zvířat. Eminov říká, že „*odklon Pomaků od původního života zapříčinila komunistická vláda a Pomaci se po asimilačních opatřeních usazují a začínají pracovat v průmyslu nebo ve stavebnictví*“⁹⁰ (Eminov, 2007: 8).

Jazyk Pomaků je považován za bulharský dialekt, který vznikl v horských oblastech jako tzv. rodopský dialekt. Izolace v horách zapříčinila udržení mnoha archaismů, ať už v gramatice nebo slovní zásobě. Slovní zásoba se velmi podobá středověkému bulharskému jazyku. Pomaci jsou díky tomu označováni za ochránce historického jazyka. Rodopský dialekt obsahuje také slova turkického původu, a to především osobní jména, označení čísel nebo místní rodopské názvy. Osobní jména jsou používána slovanským způsobem, například Ali se zaměňuje za Alčo, Mehmed jako Memčo (Karachasan-Čňar, 2005:134).

Pomackým náboženstvím je islám a Pomaci slaví všechny významné muslimské tradice. Objevují se také odkazy ke křesťanské minulosti, a proto najdeme v jejich kalendáři i typicky křesťanské svátky. Používaným jazykem při bohoslužbách je arabština a svátky tak mají speciální názvy.⁹¹

Po pádu komunistického režimu a uvolnění poměrů byla Pomakům navracena jejich původní muslimská jména. To často vedlo k nečekaným problémům a mnoho Pomaků si raději nechalo jméno slovanské, aby nebyli znevýhodňováni nebo dokonce diskriminováni. Stejně jako jiným

⁹⁰ Originální text: Under communist rule the transhumant nomads were settled down and many came to specialize in tobacco farming and in construction and mining trades as the state undertook an aggressive industrialization program.

⁹¹ Vánoce bulharsky Коледа/Koleda se romacky nazývají Боджук/Bodžuk nebo Velikonoce bulharsky Великден/Velikden, romacky Паскале/Paskale.

etnickým skupinám je Pomakům umožněno vykonávat tradiční zvyky a mohou vyznávat své náboženství (Eminov, 2007: 18).

Velice složité je v dnešní době určit přesný počet Pomaků, protože Pomaci se mohou označit, buď podle svého náboženství nebo podle jazyka. Samostatná etnická skupina Pomak se během sčítání neobjevuje (Eminov, 2007: 7). Pomaci nejsou od roku 1934 součástí sčítacích dokumentů a v Bulharsku se jejich počet odhaduje až na 100 tisíc a žijí převážně v pohoří Rodopy, v oblastech Smolijan nebo Blagoevgrad (Rechel, 2007b: 361).

6. 4. 1. Politická účast Pomaků

Důležitou otázkou je pro pomacké etnikum problematika jejich vlastní identity, která souvisí také s výběrem politické strany během voleb. Určit identitu je velmi obtížné těžké nejen pro badatele, ale i pro Pomaky samotné (Ghodsee, 2010: 38).

Účast Pomaků v politickém systému není nijak významná. Pokud si Pomak zvolí tureckou identitu podle svého vyznání, hlasuje většinou pro HPS a stává se tak součástí silné politické strany s pravidelným zastoupením v parlamentu, která navíc oficiálně reprezentuje všechny muslimské obyvatele Bulharska (Eminov, 2007: 14).

Důležitým aspektem při výběru politického uskupení je místo pobytu Pomaků. Pomaci, kteří nejčastěji volí HPS pocházejí ze západní části pohoří Rodopy. Další skupina pomackých obyvatel žijící ve východní části Rodop si vybere jednu z „osvědčených“ bulharských stran a nejčastěji se přiklání k BSS (Rechel, 2007b: 362).

V devadesátých letech se mezi Pomaky projevovaly proti komunistické nálady zapříčiněné především asimilační politikou režimu, která se velmi dotkla i pomackého etnika. Z tohoto důvodu Pomaci volili proti komunisticky zaměřenou stranu SDS (Anagnostou, 2005: 73).

V Bulharsku v současné době nenajdeme žádnou politickou stranu, která by otevřeně reprezentovala pomackou minoritu a politická uskupení je většinou neodlišují od tureckého obyvatelstva, především vzhledem k jejich muslimské víře. V roce 1992 byla ustanovena první pomacká politická strana Demokratická strana práce⁹² a vznikla pod vedením Kamena Burova. Strana vyjadřovala podporu Pomakům a distancovala je od tureckého obyvatelstva. V médiích poté proběhla kampaň, která snahy Burova viděla jako úsilí vytvořit samostatný pomacký národ (Marushiakova, Popov: 33).

⁹² Демократическата партия на труда/Demokratičeskata partija na truda.

7. ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo analyzovat vývoj etnických menšin v Bulharsku po přechodu k demokratickému režimu. Nejprve se práce zabývala historickým vývojem bulharského osídlení a analyzovala vztahy centrální vlády vzhledem k etnickým menšinám v dřívějších obdobích. Tolerantní přístup Osmanské říše k jiným náboženstvím a etnikům zapříčinil příchod různých etnických skupin na bulharské území. Náboženská tolerance vedla ke společnému a pokojnému soužití muslimského, křesťanského i židovského obyvatelstva. Právě přítomnost islámského náboženství a přechod mnoha bulharských obyvatel byly nejvýraznějšími odkazy nadvlády Osmanů.

Komunistický režim zpočátku vedl vstřícnou politiku vůči k etnickým minoritám, které tak získaly rozsáhlé pravomoci v kulturní i vzdělávací oblasti. Od šedesátých let byla přítomnost menšin v Bulharsku popírána a propagována byla představa o jednotném bulharském státu, která byla uplatňována prostřednictvím bulharizace. Nejvíce nařízení bylo naměřeno proti tureckému obyvatelstvu. Asimilační politika byla dovršena v letech 1984-1985 v rámci tzv. obrodného procesu, během kterého došlo například k přejmenování tureckých obyvatel, uzavírání mešit i jiných institucí a mnoho tisíc Turků z Bulharska emigrovalo.

Diplomová práce se dále podrobně soustředila na situaci v Bulharsku po roce 1990. Důraz byl kladen na vztah centrální vlády vůči etnickým menšinám a na vliv jejich politických stran na stranický systém. Bulharsko se usilovalo o mírové soužití etnických skupin v zemi. Tento přístup dostal označení „bulharský etnický model“ a stal se v Evropě unikátním projevem politiky vůči etnickým menšinám, který Bulharsko v této oblasti výrazně odlišil od jiných postkomunistických států. Pokojný přechod k demokracii a právě uplatňování zmíněného modelu umožnilo

rychlý vzestup a úspěšnou politickou účast HPS, které usiluje o zachování dobrých vztahů mezi Turky a Bulhary.

Článek 11 bulharské ústavy zakazuje zakládání stran na etnickém, rasovém nebo náboženském základu, ale na výše uvedených případech je možné vidět, že takové strany v Bulharsku existují a činnost HPS se dá v rámci stranického systému hodnotit jako úspěšná. Přesto přítomnost zástupců etnických menšin v bulharské politice je marginální. Ústava vůbec nezmiňuje pojem menšina a v současné době jsou menšiny v Bulharsku uznávány, ale ne všechny disponují stejnými právy a můžeme se setkat s diskriminací.

Analýza se podrobněji zaměřila na čtyři etnické menšiny a to na tureckou, romskou, makedonskou a pomackou. Základní hypotéza byla založena na předpokladu, že v demokratickém systému se etnické menšiny více politicky mobilizují a snaží se prosadit své politické ambice a požadavky. Po zkoumání jednotlivých stran je možné tuto hypotézu potvrdit i vyvrátit. Příkladem úspěšného etablování se do stranického systému je Hnutí za práva a svobody. HPS si od svého vzniku v roce 1990 dokázala získat a udržet významné postavení v stranickém systému, to dokládá její stabilní pozice třetí nejsilnější strany v Bulharsku. Hlavními voliči HPS jsou obyvatelé etnických menšin a to převážně muslimských minorit – Turků a Pomaků. Po volbách v letech 2001 a 2005 se HPS podařilo vytvořit vládní koalici, což jen potvrzuje jeho důležitost na bulharské politické scéně. I přes úspěch HPS dostat se do bulharské vlády, se etnickým menšinám v Bulharsku nepodařilo dosáhnout výrazných změn.

Naproti tomu romské snahy o získání většího vlivu na bulharskou politiku a prosazení svým zájmů nejsou příliš úspěšné. Největším problémem je politická roztříštěnost romských stran, která pramení především z geografické nekompaktnosti romské komunity. V Bulharsku

existuje přes dvacet politických hnutí nesoucí v názvu označení "romský". Jako nejsilnější romská strana se vyprofilovalo politické hnutí EUROROMA, ale kvůli špatné předvolební kampani se do parlamentu nedostalo. Posledních voleb se EUROROMA účastnila voleb v rámci Koalice pro Bulharsko.

Velké potíže nejen s vytvořením politické strany, ale také s uznáním přítomnosti své etnické skupiny v Bulharsku měli Makedonci. Makedonci žijí převážně v jihozápadní části Bulharska, tzv. Pirinské Makedonii. K definitivnímu vyřešení problému došlo po podepsání vzájemné bulharsko-makedonské smlouvy a od roku 2001 je makedonské etnikum opětovně zařazeno do sčítacích dokumentů. Makedonská strana SMO-Ilinden PIRIN v minulosti čelila mnoha žalobám, které požadovaly její zákaz. Bulharské soudy těmto žalobám vyhověly a i přes mezinárodní tlak na bulharskou vládu nedošlo k uznání této politické strany. SMO-Ilinden PIRIN do dnešní doby nezískalo možnost kandidovat ve volbách.

Pomaci jsou specifickou skupinou obyvatel žijící v Bulharsku a jejich politická participace je minimální a protože se často identifikují podle své náboženské víry, přiklánějí se k tureckému obyvatelstvu a podporují stranu HPS. Ani Pomaci se po roce 1990 výraznější nárůst politického vlivu.

Etnické menšiny se více politicky mobilizují, snaží se o založení vlastním politických uskupení, ale své požadavky nedokáží prozatím prosadit.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

8. 1. Literární zdroje

ANAGNOSTOU, Dia: 2005. National interpretations in Bulgarian writings on the Pomaks from the communist period through the present. *Journal of Southern Europe and the Balkans*. Vol. 7, No 1, s. 57-74. ISSN 1469-963X.

BAKALOVA, Maria: 2006. The Bulgarian Turkish Names Conflict and Democratic Transition. *Innovation*, Vol. 19, No. 3/4, s. 233-246. Interdisciplinary Centre for Comparative Research in the Social Sciences and ICCR Foundation. ISSN 1469-8412.

BIEBER, Florian: 2009. Conclusions: the challenges of the political representation of minorities. In: PETRUSEVSKA, Tatjana; BOSSANYI, Mark: 2009. *A guide to minorities and political participation in South-East Europe*. Brusel: King Baudouin Foundation, Skopje: Common Values. ISBN-13: 978-90-5130-655-2.

BJUKCENŠJUTC, Ulrich: 2000. *Malcinstvena politika v Bălgarija. Politikata na BKP kăm erpei, romi, pomaci u turci (1944-1989)*. Sofija: Meždunaroden centăr za izsledvane na malcinstvata i kulturne vzaimodejstvija. ISBN 954-8872-24-2.

БЮКЦЕНШЮТЦ, Улрих: 2000. *Малцинствената политика в България. Политиката на БКП към евреи, роми, помаци и турци (1944-1989)*. София: Международен център по проблемите на малцинства и културните взаимодействия. ISBN 954-8872-24-2.

BOWERSE, Stephen, R.: 1997: *Ethnic Politics in Eastern Europe*. Liberty University. Dostupné z WWW: http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1205&context=gov_fac_pubs.

BROUN, Janice: 2008. Muslims in Post-communist Bulgaria. *Religion in Eastern Europe*. Vol. 28, No.1, s. 51- 62. ISSN 1069-4781.

BROWN, Michael G.; DENTON, James; FARNWORTH, Michael; RUSSINOV, Rumyan: 2003. *Roma Political Participation in Bulgaria*. Washington: National Democratic Institute for International Affairs. Dostupné z WWW: http://www.accessdemocracy.org/files/1611_romaassess_020803.pdf.

BRUSTEIN, William; KING, Ryan: 2004: Anti-Semitism as a Response to Perceived Jewish Power: The Cases of Bulgaria and Romania before the Holocaust. *Social Forces*, Vol. 83, No. 2, s. 691-708.

BUGAJSKI, Janusz: 1994. *Ethnic Politics in Eastern Europe: A Guide to Nationality Policies, Organizations, and Parties*. New York: The Center for Strategic and International Studies. ISBN 1563242826.

ÇELIK, Nihat: 2009. The Political Participation of Turkish Minority in Bulgaria and the Public Reaction: The Case of Movement for Rights and Freedoms (1990-1994). *Karadeniz Araştırmaları*, Vol. 22, No. 6, s.1-19. Dostupné z WWW: http://www.karam.org.tr/Makaleler/171870046_celik.pdf.

CRAMPTON, Richard, J.: 2007. *Bulgaria*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-820514-2.

DOROVSKÝ, Ivan a kol.: 2001. *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-006.

ELCHINOVA, Magdalena: 2001. Ethnic Discourse and Group Presentation in Modern Bulgarian Society. *Development and Society*. Vol. 30, No. 1, s. 51-78.

EMINOV, Ali: 2007. *Social Construction of Identities: Pomaks in Bulgaria*. European Centre for Minority Issues. Dostupné z WWW: <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2007/2-2007-Eminov.pdf>.

ERDİNÇ, Didar. 2002. The Bulgarian Model of Ethnic Peace During Transition to Democracy. Dostupné z WWW: <http://home.comcast.net/~rossen47/savingbulgarianjews/BulgarianEthnicModel.doc>.

GENOV, Nikolai: 2010. Radical Nationalism in Contemporary Bulgaria. *Review of European Studies*. Vol. 2, No. 2, s. 35-53. ISSN 1918-7173.

GHODSEE, Kristen: 2010. *Muslim Lives in Eastern Europe: gender, ethnicity, and the transformation of Islam in postsocialist Bulgaria*. New Jersey: Princeton University Press. ISBN 978-0-691-13954-8.

HAJDINJAK, Marko: 2008. Thou Shalt Not Take the Names Ethnic or Minority, and I Will Bless Thee: Political Participation of Minorities in Bulgaria. In: *Political Parties and Minority Participation*, Skopje: Friedrich Ebert Stiftung - Office Macedonia, s. 87-125. ISBN 978-9989-109-44-7. Dostupné z WWW: <http://www.fes.org.mk/pdf/Political%20Parties%20and%20Minority%20Participation.pdf>.

HOROWITZ, Donald, L.: 2000. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press. ISBN 0520227069.

CHOLOVA, Blagovesta. 2010. Populism in Bulgaria: a recent phenomenon?
Dostupné z WWW: <http://soc.kuleuven.be/web/files/11/72/W07-04.pdf>.

ISHIYAMA, John T.; BREUNING, Marijke.: 1998. The Movement for Rights and Freedoms in Bulgaria. In: *Ethnopolitics in the New Europe*. Colorado: Lynne Rienner Publisher. ISBN 1-55587-610-2.

KARACHASAN-Čănar, Ibrachim: 2005. *Etničeskite malcinstva v Bălgarija*. Sofija: Izdatelska kašta LIK. ISBN 954-607-678-3.
КАРАХАСАН-Чънар, Ибрахим: 2005. *Етническите малцинства в България*. София: Издателска къща ЛИК. ISBN 954-607-678-3.

KAVALSKI, Emilian: 2007. "Do Not Play with Fire": The End of the Bulgarian Ethnic Model or the Persistence of Inter-Ethnic Tensions in Bulgaria? *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 27, No. 1, s.25-36. ISSN 1469-9591.

KOJOUHAROV, Anton: 2004. Bulgarian "Macedonian" Nationalism: A Conceptual Overview. *The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*. s. 282-295. ISSN 1522-21-X.

KÖKSAL, Yonca: 2006: Minority Policies in Bulgaria and Turkey: The Struggle to Define a Kation. *Southeast European and Black Sea Studies*. Vol. 6, No. 4, s. 501–521. ISSN 1743–9639.

KONSTANTINOV, Yulian: 1992. 'Nation-State' and 'Minority' Types of Discourse -- Problems of Communication between the Majority and the Islamic Minorities in Contemporary Bulgaria. *Innovation in Social Sciences Research*. Vol. 3, No. 5. ISSN 13606263.

KYMLICKA, Will: 2000: Nation-Building and Minority Rights: Comparing East and West. *Journal of Ethnic & Migration Studies*; Vol. 26, No 2, s. 183-212. ISSN: 1369183X.

KYMLICKA, Will: 2002. Multiculturalism and Minority Rights: West and East. *Journal od Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*.
Dostupné z WWW:
<http://hevra.haifa.ac.il/~soc/lecturers/smooaha/files/661230039163.pdf>.

LENKOVA, Mariana: 1999a. *Turks in Bulgaria*. [online]. Center for Documentation and Information on Minorities in Europe - Southeast Europe [cit. 1.4. 2012]. Dostupné z WWW:

⟨<http://greekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-bulgaria-turks.PDF>⟩.

LENKOVA, Mariana: 1999b. *Macedonians in Bulgaria*. [online]. Center for Documentation and Information on Minorities in Europe - Southeast Europe [cit. 1.4. 2012]. Dostupné z WWW: ⟨<http://greekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-bulgaria-macedonians.PDF>⟩.

MARUSHIAKOVA, Elena; POPOV, Veselin. *Muslim Minorities in Bulgaria*. Dostupné z WWW: ⟨http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf⟩.

MARUŠIAKOVA, Elena; POPOV, Veselin: 1995. *Ciganite na Bălgaria. Problemi na multikulturnata muzejna ekspozicija*. Sofia: Klub'90. ISBN 9545960140.

МАРУШИАКОВА, Елена; ПОПОВ, Веселин: 1995. *Циганите на България. Проблеми на мултикултуралната музейна експозиция*. София: Клуб '90. ISBN 9545960140.

MAŠKARINEC, Pavel: 2008. Volby do Evropského parlamentu 2007 v Bulharsku. *European Electoral Studies*, Vol. 3, No. 1, s. 113-129. ISSN 1801-6545.

NAHAPETYAN, Haykaram: 2007. The Turks of Bulgaria: The 5th Column of Ankara. *21st century*. Dostupné z WWW: ⟨http://www.noravank.am/upload/pdf/257_en.pdf⟩.

NOVAKOVIĆ, Igor: 2010. European” and “Extreme” Populists in the Same Row – the New Government of the Republic of Bulgaria. *Western Balkans Security Observer*. Dostupné z WWW: ⟨<http://www.isac-fund.org/download/academic/Bezbednost-zap-balkana-Bugari-eng.pdf>⟩.

PAMPOROV, Aleksej.: 2006. *Romskoto vsekidnevie v Bălgarija*. Sofija: Meždunaroden centăr za izsledvane na malcinstvata i kulturnite vzaimodejstvija. ISBN-10: 954-8872-63-3.

ПАМПОРОВ, Алексей.: 2006. *Ромското всекидневие в България*. София: Международен център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия. ISBN-10: 954-8872-63-3.

PAMPOROV, Aleksej.; KOLEV, Dejan.; KRUMOVA, Teodora.; JORDANOV, Ilko.: 2008. *Romite v Bălgarija. Informacionen spravočnik*. Sofija: Institut „Otvoreno obštество“. ISBN 978-954-9828-61-0.

ПАМПОРОВ, Алексей.; Колев, Деян.; Крумова, Теодора.; Йорданов, Илко.: 2008. *Ромите в България. Информационен справочник*. София: Институт „Отворено общество“. ISBN 978-954-9828-61-0.

PETKOVA, Lilian: 2002. The Ethnic Turks in Bulgaria: Social Integration and Impact on Bulgarian –Turkish Relations, 1947-2000. *The Global Review of Ethnopolitics*. Vol. 59, No. 7, s. 42-59.

PETRUSEVSKA, Tatjana; BOSSANYI, Mark: 2009. *A guide to minorities and political participation in South-East Europe*. Brusel: King Baudouin Foundation, Skopje: Common Values. ISBN-13: 978-90-5130-655-2.

Dostupné z WWW:

⟨http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/05%29_Pictures,_documents_and_external_sites/09%29_Publications/PUB_1854_MinoritiesPoliticalParticipationSEE.pdf⟩.

PETTIFER, James: 1992. The New Macedonia. *International Affairs*. Vol. 68, No. 3, s. 475-485. ISSN: 1468-2346.

PINE, Francis; PINA-CABRAL, Joao de: 2008. *On the Margins of Religion*. New York: Berglahn Books. ISBN 978-1-84545-409-8. ISSN 1471-8804.

RECHEL, Bernd: 2007a. The “Bulgarian Ethnic Model“: Reality or Ideology?. *Europe-Asia Studies*, Vol. 59, No. 7, s. 1201-1215. ISSN 1465-3427.

RECHEL, Bernd: 2007b. State Control of Minorities in Bulgaria. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol.23, No.3, s.352–370. ISSN 1743-9116.

RECHEL, Bernd: 2008. Ethnic Diversity in Bulgaria: Institutional Arrangements and Domestic Discourse. *Nationalities Papers*, Vol. 36, No. 2, s. 331-350. ISSN 1465-3923.

RINGOLD, Dena; ORENSTEIN, Mitchell, A.; WILKENS, Erika: 2005. *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle*. Washington: World Bank. ISBN 0-8213-5457-4. Dostupné z WWW:
⟨http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/roma_in_expanding_europe.pdf⟩.

RYCHLÍK, Jan: 2000. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN: 80-7106-404-1.

RYCHLÍK, Jan a kol.: 2009. *Mezi Vídní a Cařihradem. Utváření balkánských národů*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-957-7.

SMITH, Anthony, D.: 1991. *National Identity*. University of Nevada Press. ISBN 0874172047.

SMITH, Anthony, D.: 2010. *Nationalism: Key Concepts*. Cambridge: Polity Press, 2. rozšířené vydání. ISBN 0745651275.

SPIROVA, Maria: 2004. *Electoral Rules and the Political Representation of Ethnic Minorities: Evidence from Bulgaria and Romania*. New York: Association for the Study of Nationalities. Dostupné z WWW: <<http://academos.ro/sites/default/files/biblio-docs/314/spirova.pdf>>.

SPIROVA, Maria: 2010. The EP Elections as an Arena for Ethnic Minority Representation: Evidence from New EU Member States. Dostupné z WWW: <http://www.piredeu.eu/Database/Conf_Papers/III2_4-SpirovaEthnicMinoritiesEPElections.pdf>.

SMRČKOVÁ, Markéta: 2009. Comparison of Radical Right-Wing Parties in Bulgaria and Romania: The National Movement of Ataka and the Great Romania Party. *Central European Political Studies Review*. Vol. 9, No. 1, s. 48-65. ISSN 1212-7817. Dostupné také z WWW: <<http://www.cepsr.com/dwnld/smrckova20090103.pdf>>.

TEJCHMAN, Miroslav; LITERA Bohuslav: 2009. *Moskva a socialistické státy na Balkáně 1964-1989*. Praha: Historický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7286-142-2.

TODOROV, Antony: 2007. The Evolution of the Post-Communist Party System. Dostupné z WWW: <<http://eprints.nbu.bg/414/1/Party-System-BG.pdf>>.

TOMOVA, Ilona.: 1998. *Ethnic dimension of poverty in Bulgaria*. Social Assessment of Bulgaria by the Social Development Team Europe and Central Asia Region. Washington: World Bank.

VASSILEV, Rossen: 2004. The Roma of Bulgaria: A Pariah Minority. The Global Review of Ethnopolitics. Vol. 3, No. 2, s. 40-51. ISSN1471-8804.

VASSILEV, Rossen: 2005. Bulgaria's Demographic Crisis: Underlying Causes and Some Short-Term Implications. *Southeast European Politics*. Vol. 4, No. 1, s. 14-27. Dostupné také z WWW: <<http://www.seep.ceu.hu/archives/issue61/vassilev.pdf>>.

VERVEDY, Katherine: 1996. Nationalism, Postsocialism and Space in Eastern Europe. *Social Research*, Vol. 63, No. 1, s. 77-95.

VOLGYI, Bistra-Beatrix: 2007. Ethno-Nationalism during Democratic Transition in Bulgaria: Political Pluralism as an Effective Remedy for

Ethnic Conflict. *YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series*. York University. Dostupné z WWW:
<<http://www.yorku.ca/yciss/activities/documents/PCSPPaper003.pdf>>.

YANAKIEV, Yantsislav. The Bulgarian Ethnic Model – A Factor of Stability in the Balkans.
Dostupné z WWW: <http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/wg3-yanakiev.pdf>.

ZHELYAZKOVA, Antonina; DASKALOVA, Nadezhda; NAZARSKA, Georgeta: 2003. Racial and ethnic minorities, immigration and the role of trade unions in combating discrimination and xenophobia, in encouraging participation and in securing social inclusion and citizenship. Sofia: International Center for Minority Studies and Intercultural Relations.
Dostupné z WWW:
<<http://www.imir-bg.org/imir/reports/RITU%20Bulgarian%20Report.pdf>>.

ZHELYAZKOVA, Antonina; KOSSEVA, Maya; HAJDINJAK, Marko: 2010. *Tolerance and Cultural Diversity Discourses in Bulgaria: Bulgarian Ethnic Model – Parallel Cohabitation or Multicultural Recognition?* Sofia: International Center for Minority Studies and Intercultural Relations.

8. 2. Internetové zdroje

<http://academos.ro>

<http://accessdemocracy.org>

<http://cdd.stanford.edu>

<http://censusresults.nsi.bg>

<http://crcs0.tripod.com>

<http://digitalcommons.liberty.edu>

<http://eprints.nbu.bg>

<http://greekhelsinki.gr>

<http://hevra.haifa.ac.il>

<http://home.comcast.net>

<http://chitanka.info>

<http://results.cik.bg>

<http://rezultati.cikep2009.eu>

<http://siteresources.worldbank.org>

<http://soc.kuleuven.be>

<http://www.ataka.bg>

<http://www.bmlv.gv.at>

<http://www.bsp.bg>

<http://www.cepsr.com>

<http://www.coe.int>

<http://www.constcourt.bg>

<http://www.dps.bg>

<http://www.ecmi.de>

<http://www.errc.org>

<http://www.fes.org.mk>
<http://www.imir-bg.org>
<http://www.isac-fund.org>
<http://www.islamawareness.net>
<http://www.izbori2006.org>
<http://www.izbori2007.org>
<http://www.karam.org.tr>
<http://www.kbs-frb.be>
<http://www.minorityrights.org>
<http://www.ndsv.bg>
<http://www.newbalkanpolitics.org.mk>
<http://www.nsi.bg>
<http://www.omda.bg>
<http://www.omoilindenpirin.org>
<http://www.osce.org>
<http://www.parliament.bg>
<http://www.piredeu.eu>
<http://www.politeia.net>
<http://www.sds.bg>
<http://www.seep.ceu.hu>
<http://www.segabg.com>
<http://www.strategy.bg>
<http://www.vesti.bg>
<http://www1.law.nyu.edu>
<http://yorku.ca>

9. RESUMÉ

9. 1. Summary

The diploma work has a title “Ethnic Structure of Inhabitants in the Republic of Bulgaria”. The main goal of the work is to analyze ethnic groups, being currently 15% of Bulgarian population. Theoretical part of the thesis deals with the definition of important terms such as nationalism and monitors the status of ethnic minorities in Southeast Europe.

Diploma work concerns the historical development of Bulgaria’s settlement. An important role in Bulgaria’s settlement development had the Osmanic Empire which brought new religion- Islam. Therefore many Bulgarian inhabitants converted to Islam, either voluntarily or forcibly. Turkish population represents the most numerous ethnic minorities.

The diploma work focuses on development of Bulgaria after the downfall of communism and the following establishment of democracy. It is typical of Bulgarians to be highly tolerant towards ethnic and religious minorities, such approach was even named “*Bulgarian ethnic model*“. The main hypothesis works on the assumption that the ethnic minorities have been seeking to political mobilize and they have been getting more influence in Bulgarian political system since 1989. The paper analyzes political parties and their establishment, development and election results. The research deals with Turkish, Romany, Macedonian and Pomaks parties and compares their influence and party system.

9. 2. Резюме

Темата на дипломната работа е „Етническият състав на България”. Предметът на работата е анализ на етническите малцинства в България, които са около 15% от населението на страната. Теоретичната част се занимава с определения на важните понятия като национализъм и следи състоянието на етническите малцинства в Югоизточна Европа.

Втората част е насочена към историческия развой на заселването на България. Значим фактор за заселването е Османското владичество, което носи със себе си ново вероизповедание – ислям. Голяма част от българското население приема ислям с насилие или доброволно като свое вероизповедание. Жителите от турски произход и до днес са представители на най-голямото етническо малцинство.

Следващата част на дипломната работа е съсредоточена върху историята на България след падането на комунистическия режим и прехода към демокрация. За българите е типична толерантността към различните етнически и религиозни малцинства и този модел се нарича „български етнически модел”. Основната хипотеза произлиза от предпоставката, че в политическата система на България след 1989г. етническите малцинства се мобилизират повече и се опитват да прокарат своите политически амбиции. Настоящата работа анализира тяхното възникване, развой и изборните резултати. Изследването се занимава с турска, ромска, македонска и помашка партия и сравнява влиянието им върху партийната система.

10. PŘÍLOHY

10. 1. Příloha č. 1

Tabulka I. – Počet obyvatel jednotlivých etnických menšin podle sčítání z roku 2001 a 2011

	2011 ⁹³	2001
Celkově v Bulharsku	7 364 570	7 928 901
Bulhaři	5 604 300	6 655 210
Turci	585 024	746 664
Romové	320 761	370 908
Rusové	9 868	15 595
Arméni	6 360	10 832
Vlaši	3 598	10 566
Karakačani	2 511	-
Ukrajinci	1 763	2 489
Makedonci	1 609	5 071
Řekové	1 356	3 408
Židé	1 130	1 363
Rumuni	866	1 080
Další	19 260	18 792
Neuvedeno	53 107	62 108

Zdroje: Национален статистически институт. Národní statistický úřad
<http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R7.aspx>.
<http://www.nsi.bg/Census/Ethnos.htm>

⁹³ Pouze 6 611 513 bulharských obyvatel během sčítání uvedlo svoji etnickou skupinu.

10. 2. Příloha č. 2

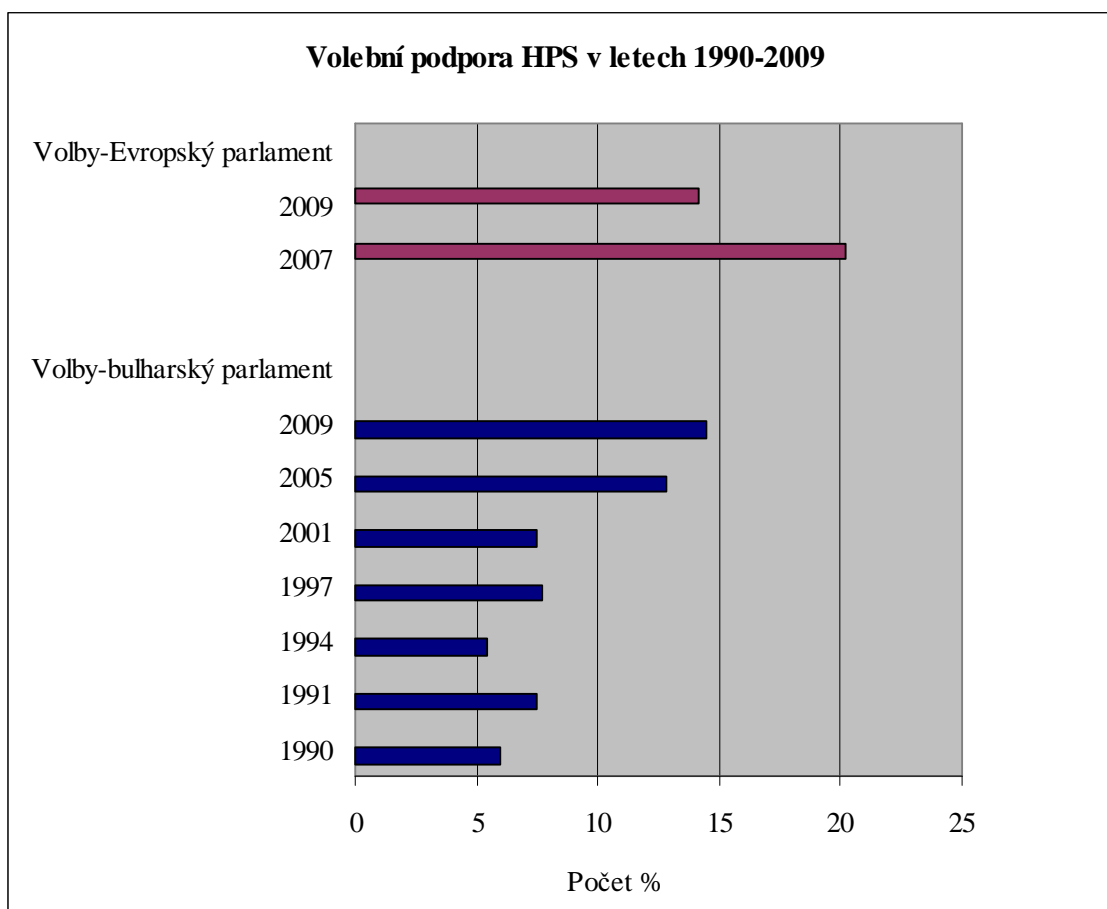
Tabulka II. - Celkový počet obyvatel Bulharska od roku 1880

Rok sčítání	Počet obyvatel
1880/4	2 950 599
1887	3 154 375
1892	3 310 713
1900	3 744 283
1905	4 035 575
1910	4 337 513
1920	4 846 971
1926	5 528 741
1934	6 077 939
1946	7 029 349
1956	7 613 709
1965	8 227 866
1975	8 727 771
1985	8 948 649
1992	8 487 317
2001	7 928 901
2004	7 761 049
2011	7 364 570

Zdroj: Crampton, 2007: 443.

10. 3. Příloha č. 3

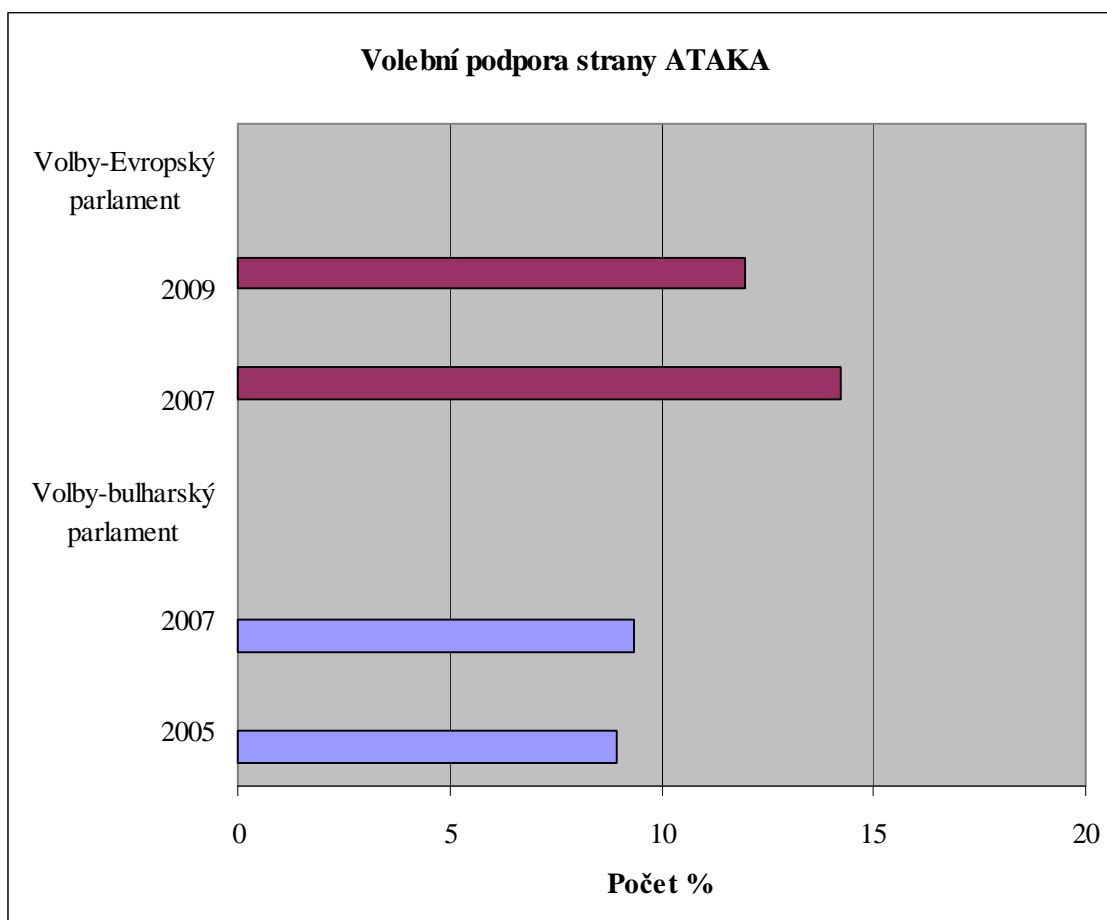
Graf I. - Volební podpora HPS v letech 1990-2009

Zdroj: Spirova, 2010: 29 (přeloženo a upraveno)

10. 4. Příloha č. 4

Graf II. - Volební podpora strany ATAKA

Zdroj: Ústřední volební komise (Централна избирателна комисия/
Centralna izbiratelna komisija)
<http://www.cik.bg>